

****

Vishnu Sahastra Naam Stotra (Marathi)

****

को धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ।
किं जपन्मुच्यते जन्तुर्जन्मसंसारबन्धनात् ॥३॥

सर्व धर्मामध्ये कोणता धर्म आपल्याला सर्वश्रेष्ठ वाटतो ? तसेच कोणाचा जप केल्याने हा जीव जन्ममरणरूपी संसारबन्धनातून मुक्त होतो ? (३)

भीष्म उवाच

जगत्प्रभुं देवदेवमनन्तं पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण पुरुषः सततोत्थितः ॥४॥

भीष्म म्हणाला - ह्या सर्व चराचर संसाराचा स्वामी, ब्रह्मादी देवांचाही देव, अंतरहित, क्षर-अक्षर व त्याहून श्रेष्ठ असलेल्या पुरुषोत्तमाचे, सदोदित सजग राहून सहस्रनामांनी गुणकीर्तन केल्याने मनुष्य सर्व दुःखांच्या पलीकडे जातो. (४)

तमेव चार्चयन्ति भक्त्या पुरुषमव्ययम् ।
ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च यजमानस्तमेव च ॥५॥

त्या अविनाशी परमात्म्याचीच अखंड भक्तीने पूजा, ध्यान, स्तुती आणि वंदन केल्याने मनुष्य सर्व दुःखांपासून मुक्त होतो. (५)

अनादिनिधनं विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम् ।
लोकाध्यक्षं स्तुवन्ति सर्वदुःखातिगो भवेत् ॥६॥

आदि-अंत-रहित, सर्व लोकांचा महेश्वर, लोकाध्यक्ष अशा श्रीविष्णूची सतत स्तुती करण्याने मनुष्य सर्व दुःखांच्या पलीकडे जातो. (६)

ब्रह्मण्यं सर्वधर्मज्ञं लोकानां कीर्तिवर्धनम् ।
लोकनाथं महद्वृतं सर्वभूतभवोद्भवम् ॥७॥

एष मे सर्वधर्माणां धर्मोऽधिकतमो मतः ।
यद्भक्त्या पुण्डरीकाक्षं स्तवैरचेन्नरः सदा ॥८॥

ब्राह्मण, तप, ज्ञान आणि श्रुती यांचा हितकारी अशा, सर्व धर्म जाणणाऱ्या, लोकांची कीर्ती वाढवणाऱ्या, सर्व लोकांचा स्वामी, सर्व भूतांचे परमकारण अशा, भूतमात्रांची उत्पत्ती व पोषण करणाऱ्या, भगवान

वासुदेवांचे भक्तिपूर्वक गुणसंकीर्तन करून नेहमी त्यांची स्तुती व पूजाअर्चा करावी. या धर्माला मी इतर सगळ्या धर्मपिक्षा सर्वश्रेष्ठ मानतो. (७-८)

परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः।

परमं यो महद्ब्रह्म परमं यः परायणम् ॥ ९ ॥

पवित्राणां पवित्रं यो मङ्गलानां च मङ्गलम्।

दैवतं देवतानां च भूतानां योऽव्ययः पिता ॥ १० ॥

यतः सर्वाणि भूतानि भवन्त्यादियुगागमे।

यस्मिंश्च प्रलयं यान्ति पुनरेव युगक्षये ॥ ११ ॥

तस्य लोकप्रधानस्य जगन्नाथस्य भूपते।

विष्णोर्नामसहस्रं मे शृणु पापभयापहम् ॥ १२ ॥

हे राजन ! जो देव परम तेज, परम तप, परम ब्रह्म आणि परम आश्रयस्थान आहे, जो पवित्र करणाऱ्या सर्व तीर्थादिकांना पवित्र करणारा आहे, मंगल करणाऱ्यांचे मंगल करणारा, देवांचाही देव तसेच जो प्राणिमात्राचा अविनाशी पिता आहे, प्रत्येक कल्पाच्या आधी ज्याच्यापासून सर्व चराचर उत्पन्न होते व युगान्तसमयी ज्याच्यामध्ये विलीन होते, त्या लोकप्रधान, सर्व संसाराचा स्वामी अशा भगवान विष्णूंची पाप व भवभय नाहीसे करणारी हजार नावे मी सांगतो, ती ऐक. (९-१२)

यानि नामानि गौणानि विख्यातानि महात्मनः।

ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये ॥ १३ ॥

जी नावे त्याच्या गुणांमुळे पडलेली गुणविशेषणे आहेत, त्यांतील जी नावे सुप्रसिद्ध आहेत आणि ऋषींनी ज्यांचे गुणकीर्तन केले आहे, अशी त्या परमात्मा विष्णूंची नावे तुळ्या कल्याणासाठी मी सांगतो. (१३)

उंविश्वं विष्णुर्वर्षट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः।

भूतकृद् भूतभृद् भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥ १४ ॥

१. विश्वम् - सर्व विश्वाचे कारणरूप २. विष्णुः - सर्वव्यापी

३. वर्षट्कारः - ज्याच्या उद्देशाने यज्ञात वर्षट्क्रिया केली जाते, असा,

यज्ञस्वरूप ४. भूतभव्यभवत्प्रभुः - भूत, भविष्य व वर्तमान ह्याचा स्वामी ५. भूतकृत् - भूतमात्रास उत्पन्न करणारा ६. भूतभृत् - भूतमात्रांचे पालनपोषण करणारा ७. भावः - प्रपञ्चरूपाने उत्पन्न होणारा ८. भूतात्मा - भूतमात्राचा आत्मा, सर्वातर्यामी ९. भूतभावनः - प्राणिमात्राची उत्पत्ती व वृद्धी करणारा (१४)

पूतात्मा परमात्मा च मुक्तानां परमा गतिः ।

अव्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥१५॥

१०. पूतात्मा - पवित्र आत्मा ११. परमात्मा - श्रेष्ठ नित्य, शुद्ध, बुद्ध, मुक्त, आत्मा १२. मुक्तानां परमा गतिः - मुक्त पुरुषांची सर्वश्रेष्ठ गती १३. अव्ययः - विनाश किंवा विकार नसलेला १४. पुरुषः - शरीरात राहणारा १५. साक्षी - स्वतःच्या ज्ञानाने सर्व पाहणारा १६. क्षेत्रज्ञः - शरीराला जाणणारा १७. अक्षरः - कथीही क्षीण न होणारा (१५)

योगो योगविदां नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ।

नारसिंहवपुः श्रीमान् केशवः पुरुषोत्तमः ॥१६॥

१८. योगः - मनासह सर्व इंद्रियांच्या निरोधरूप योगाने प्राप्त होणारा १९. योगविदां नेता - योग जाणणाऱ्यांचा नायक २०. प्रधानपुरुषेश्वरः - प्रकृती व जीव यांचा स्वामी २१. नारसिंहवपुः - नरसिंहरूप धारण करणारा २२. श्रीमान् - वक्षःस्थलावर सदा लक्ष्मी धारण करणारा २३. केशवः - केशी दैत्याला मारणारा २४. पुरुषोत्तमः - क्षर व अक्षर ह्या दोन्हीपक्षाही श्रेष्ठ (१६)

सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः ।

सम्भवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरीश्वरः ॥१७॥

२५. सर्वः - सत आणि असत या सर्वांचे उत्पत्ती, स्थिती व लय ह्यांचे स्थान, सर्वकाळी सर्व जाणणारा २६. शर्वः - प्रलयकाली रुद्ररूपाने सर्वसंहारक २७. शिवः - तीनही गुणांनी रहित व कल्याणस्वरूप २८. स्थाणुः - स्थिर २९. भूतादिः - प्राणिमात्रांचे आदिकारण

३०. निधिरब्द्यः - प्रलयाच्या वेळी सर्व प्राणिमात्र ज्यात विलीन होतात,
असे अविनाशी स्थान ३१. संभवः - आपल्या इच्छेने प्रकट होणारा
३२. भावनः - सर्व भोक्त्यांची (कर्माची) फळे उत्पन्न करणारा
३३. भर्ता - सर्वांचे पोषण करणारा ३४. प्रभवः - दिव्य जन्म धारण
करणारा ३५. प्रभुः - सर्व क्रिया करण्यात अधिक सामर्थ्यवान
३६. ईश्वरः - उपाधिरहित ऐश्वर्ययुक्त असलेला (१७)

स्वयम्भूः शम्भुरादित्यः पुष्कराक्षो महास्वनः ।
अनादिनिधनो धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥१८॥

३७. स्वयंभूः - स्वतःच उत्पन्न झालेला ३८. शंभुः - भक्तांसाठी
सुखाची उत्पत्ती करणारा ३९. आदित्यः - बारा आदित्यांपैकी
विष्णुनामक आदित्य ४०. पुष्कराक्षः - कमलनेत्र ४१. महास्वनः -
वेदरूप अत्यंत गंभीर आवाज असणारा ४२. अनादिनिधनः - जन्ममरणरहित
४३. धाता - विश्वाचे धारण करणारा ४४. विधाता - कर्म व फलाचा
रचनाकार ४५. धातुरुत्तमः - सर्व प्रपंच धारण करणारा सर्वश्रेष्ठ (१८)

अप्रमेयो हृषीकेशः पद्मनाभोऽमरप्रभुः ।
विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥१९॥

४६. अप्रमेयः - कोणत्याही प्रमाणाने जाणता न येणारा ४७. हृषीकेशः
- इंद्रियांचा स्वामी ४८. पद्मनाभः - जगाच्या कारणरूप कमळास आपल्या
नाभीत स्थान देणारा ४९. अमरप्रभुः - देवाधिदेव ५०. विश्वकर्मा -
सान्या जगाची रचना करणारा ५१. मनुः - मनुरूपी प्रजापती ५२. त्वष्टा
- संहारकाळी सर्व प्राण्यांना क्षीण करणारा ५३. स्थविष्ठः - अत्यंत स्थूल
५४. स्थविरो ध्रुवः - अत्यंत प्राचीन व स्थिर (१९)

अग्राहा: शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ।
प्रभूतस्त्रिककुब्धाम पवित्रं मङ्गलं परम् ॥२०॥

५५. अग्राहा: - कर्मन्द्रियांनी घेता न येणारा ५६. शाश्वतः -
सर्वकाळी अस्तित्वात असलेला ५७. कृष्णः - सच्चिदानन्दस्वरूप

५८. लोहिताक्षः - लाल डोळे असलेला ५९. प्रतर्दनः - प्रलयकाली सर्वसंहारक ६०. प्रभूतः - ज्ञान, ऐश्वर्य इत्यादी गुणांनी संपन्न ६१. त्रिकुञ्चाम - वर, खाली, मध्ये या तीनही दिशांचे आश्रयस्थान ६२. पवित्रम् - सर्वाना पावन करणारा ६३. मंगलं परम् - अशुभ नष्ट करून शुभाची प्राप्ती करून देणारा (२०)

**ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रेष्ठः प्रजापतिः ।
हिरण्यगर्भो भूगर्भो माधवो मधुसूदनः ॥२१॥**

६४. ईशानः - सर्वनियामक ६५. प्राणदः - प्राणदान करणारा ६६. प्राणः - प्राणरूप ६७. ज्येष्ठः - सर्वाचे आदिकारण ६८. श्रेष्ठः - सर्वोत्कृष्ट ६९. प्रजापतिः - सर्वाचा स्वामी ७०. हिरण्यगर्भः - ब्रह्मदेवाचा आत्मा ७१. भूगर्भः - पृथ्वीला धारण करणारा ७२. माधवः - लक्ष्मीपती ७३. मधुसूदनः - मधू नावाच्या राक्षसाला मारणारा (२१)

**ईश्वरो विक्रमी धन्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ।
अनुत्तमो दुराधर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवान् ॥२२॥**

७४. ईश्वरः - सर्वशक्तिमान ७५. विक्रमी - शूर ७६. धन्वी - शार्ङ्गधनुषधारी ७७. मेधावी - अनेक ग्रंथांचे ज्ञान धारण करण्याचे सामर्थ्य असलेला ७८. विक्रमः - गरुडावरून फिरणारा ७९. क्रमः - चालण्याला कारण ८०. अनुत्तमः - सर्वोत्तम ८१. दुराधर्षः - अजिक्य ८२. कृतज्ञः - ग्राण्यांची कर्मे जाणणारा ८३. कृतिः - कृतीचा आधार ८४. आत्मवान् - आपल्याच महिम्यात राहणारा (२२)

**सुरेशः शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजाभवः ।
अहः संवत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥२३॥**

८५. सुरेशः - देवांचा स्वामी ८६. शरणम् - दुःखी लोकांचा आश्रय ८७. शर्म - परमानंदस्वरूप ८८. विश्वरेताः - विश्वाचे कारण ८९. प्रजाभवः - प्रजेची उत्पत्ती करणारा ९०. अहः - प्रकाशरूप ९१. संवत्सरः - कालरूप ९२. व्यालः - सर्पासारखा पकडण्यास कठीण

१३. प्रत्ययः - अनुभवरूप १४. सर्वदर्शनः - सर्वं पाहणारा (२३)

अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्युतः ।

वृषाकपिरमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥२४॥

१५. अजः - अजन्मा १६. सर्वेश्वरः - देवाधिदेव १७. सिद्धः -
नित्यसिद्ध १८. सिद्धिः - सर्वाचे फलरूप १९. सर्वादिः - सर्वं भूताचे
आदिकारण २००. अच्युतः - आपल्या स्वरूप-सामर्थ्यापासून कधीही न
ढळणारा २०१. वृषाकपि: - धर्म व वराहरूप २०२. अमेयात्मा -
प्रमाणरहित २०३. सर्वयोगविनिःसृतः - सर्वं योगसाधनांनी जाणता
येणारा (२४)

वसुर्वसुमनाः सत्यः समात्मासम्मितः समः ।

अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषाकृतिः ॥२५॥

२०४. वसुः - चराचराचे वसतिस्थान २०५. वसुमनाः - विकाररहित
मनाचा २०६. सत्यः - सत्यस्वरूप २०७. समात्मा - सर्वात एकटाच
आत्मरूपाने राहणारा २०८. असम्मितः - अमाप २०९. समः -
लक्ष्मीसह असणारा २१०. अमोघः - सेवादी निष्कळ न करणारा २११.
पुण्डरीकाक्षः-हृदयस्थ कमळात राहणारा २१२. वृषकर्मा- धर्मरूप कर्म
असणारा २१३. वृषाकृतिः-धर्मस्थापनेसाठी अवतार घेणारा (२५)

रुद्रो बहुशिरा बभूर्विश्वयोनिः शुचिश्रवाः ।

अमृतः शाश्वतस्थाणुर्वरारोहो महातपाः ॥२६॥

२१४. रुद्रः - दुःखहर्ता २१५. बहुशिराः - अनेक मस्तके असलेला
२१६. बभूः-पालन करणारा २१७. विश्वयोनिः - विश्व उत्पन्न करणारा
२१८. शुचिश्रवाः - पवित्र नामे असलेला २१९. अमृतः - अमर २२०.
शाश्वतस्थाणुः - नित्य व स्थिर २२१. वरारोहः - श्रेष्ठ मांडी असलेला
२२२. महातपाः - सृष्टीविषयीचे श्रेष्ठ ज्ञान असणारा (२६)

सर्वगः सर्वविद्वानुर्विष्वक्सेनो जनार्दनः ।

वेदो वेदविदव्यङ्गो वेदाङ्गो वेदवित्कविः ॥२७॥

१२३. सर्वगः - कारणरूपाने सर्वव्यापी १२४. सर्वविद्वानुः - सर्वज्ञ, प्रकाशरूप १२५. विष्वक्सेनः - युद्धाच्या नुसत्या तयारीने दैत्यसैन्याला चारही दिशांना पल्हविणारा १२६. जनार्दनः - भक्त ज्याची याचना करतात, असा १२७. वेदः - वेदस्वरूप १२८. वेदवित् - वेद जाणणारा १२९. अव्यंगः - ज्ञानादिकांनी परिपूर्ण १३०. वेदाङ्गः - वेद ज्याचे अंग आहे, असा १३१. वेदवित् - वेदांचा विचार करणारा १३२. कविः - सर्वज्ञ (२७)

लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृताकृतः ।
चतुरुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दृश्चतुर्भुजः ॥२८॥

१३३. लोकाध्यक्षः - सर्व लोकांचा साक्षी १३४. सुराध्यक्षः - देवतांचा अध्यक्ष १३५. धर्माध्यक्षः - अनुरूप फल देण्यास धर्म व अर्धम प्रत्यक्ष पाहाणारा १३६. कृताकृतः - कार्यरूपाने उत्पन्न आणि कारणरूपाने उत्पन्न न झालेला १३७. चतुरुरात्मा - सृष्टीच्या उत्पत्तीसाठी, ब्रह्मा, दक्षादी प्रजापती, काल आणि संपूर्ण जीव-ह्या चार विभूतिस्वरूप असणारा १३८. चतुर्व्यूहः - वासुदेव, प्रद्युम्न, अनिरुद्ध, संकर्षण अशा चार मूर्ती असलेला १३९. चतुर्दृशः - चार दाढा असलेला, नरसिंहरूप १४०. चतुर्भुजः - चार हात असलेला (२८)

भ्राजिष्णुभर्भोजनं भोक्ता सहिष्णुर्जगदादिजः ।
अनघो विजयो जेता विश्वयोनिः पुनर्वसुः ॥२९॥

१४१. भ्राजिष्णुः - प्रकाशरूप १४२. ओजनम् - मायारूपाने आस्वाद घेण्यास योग्य १४३. भोक्ता - पुरुषरूपाने भोगणारा १४४. सहिष्णुः - दैत्यांचे बळ सहन करणारा. (त्यांचा पराभव करणारा.) १४५. जगदादिजः - जगाच्या आधी हिरण्यगर्भरूपाने स्वतः उत्पन्न होणारा १४६. अनघः - निष्पाप १४७. विजयः - ज्ञान, वैराग्य व ऐश्वर्य, इत्यादी गुणांनी विश्वाला जिंकणारा १४८. जेता - स्वभावतः भूतमात्रांहून वरचढ १४९. विश्वयोनिः - विश्व व त्याचे कारण १५०. पुनर्वसुः - पुन्हा पुन्हा शरीरात आत्मरूपाने राहणारा (२९)

**उपेन्द्रो वामनः प्रांशुरमोघः शुचिरुर्जितः ।
अतीन्द्रः संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥३०॥**

१५१. उपेन्द्रः - इंद्राचा धाकटा भाऊ १५२. वामनः - वामनरूपाने अवतार घेणारा १५३. प्रांशुः - तिन्ही लोकांहून उच १५४. अमोघः - ज्याची क्रिया निष्कळ नाही असा १५५. शुचिः - पवित्र करणारा १५६. ऊर्जितः - अत्यंत बलशाली १५७. अतीन्द्रः - इंद्रापेक्षाही श्रेष्ठ १५८. संग्रहः - प्रलयकाळी सर्वाना सामावून घेणारा १५९. सर्गः - सृष्टिरूप १६०. धृतात्मा - नेहमी एकरूप असणारा १६१. नियमः - लोकांना आपापल्या अधिकारात ठेवणारा १६२. यमः - अंतःकरणात राहून नियमन करणारा (३०)

**वैद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मधुः।
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाबलः ॥३१॥**

१६३. वैद्यः - कल्याणाची इच्छा असणाऱ्याकडून जाणण्यास योग्य १६४. वैद्यः - सर्व विद्या जाणणारा १६५. सदायोगी - नेहमी प्रत्यक्ष असणारा १६६. वीरहा - राक्षसांना मारणारा १६७. माधवः - विद्यापती १६८. मधुः - मधाप्रमाणे प्रसन्नता उत्पन्न करणारा १६९. अतीन्द्रियः - इंद्रियातीत १७०. महामायः - मायावीच्या वर आपल्या मायेचे वर्चस्व ठेवणारा १७१. महोत्साहः - परम उत्साही १७२. महाबलः - अत्यंत बलशाली (३१)

**महाबुद्धिर्महावीर्यो महाशक्तिर्महाद्युतिः।
अनिर्देश्यवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिधृक् ॥३२॥**

१७३. महाबुद्धिः - महान बुद्धिमान १७४. महावीर्यः - माया हे ज्याचे महान वीर्य आहे, असा. १७५. महाशक्तिः - महान सामर्थ्यवान १७६. महाद्युतिः - अंतर्बाह्य अत्यंत कान्तिमान १७७. अनिर्देश्यवपुः - ज्याच्या शरीराविषयी सांगणे शक्य नाही, असा १७८. श्रीमान - समग्र ऐश्वर्यशाली १७९. अमेयात्मा - ज्याच्या बुद्धीचे मोजमाप केले

जात नाही, असा १८०. महाद्रिधृक् - मंदर आणि गोवर्धन या महान पर्वतांना धारण करणारा (३२)

**महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतां गतिः।
अनिरुद्धः सुरानन्दो गोविन्दो गोविदां पतिः ॥३३॥**

१८१. महेष्वासः - महाधनुष्य धारण करणारा १८२. महीभर्ता - पृथ्वी धारण करणारा १८३. श्रीनिवासः - ज्याच्या बक्षावर श्री निवास करीत आहे, असा १८४. सतां गतिः - सत्पुरुषांचे आश्रयस्थान १८५. अनिरुद्धः - प्रगट होताना कोणाकडूनही अडविला न जाणारा १८६. सुरानन्दः - देवतांना आनंद देणारा १८७. गोविन्दः - पाताळात नाहीशा झालेल्या पृथ्वीला मिळविणारा १८८. गोविदां पतिः - वाणी जाणणाऱ्यांचा स्वामी (३३)

**मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्तमः।
हिरण्यनाभः सुतपाः पद्मनाभः प्रजापतिः ॥३४॥**

१८९. मरीचिः - तेजस्व्यांचे परम तेज १९०. दमनः - प्रमाद करणाऱ्यांना शासन करणारा १९१. हंसः - सर्व शरीरांत जाणारा. १९२. सुपर्णः - गरुडस्वरूप सुंदर पंख असलेला १९३. भुजगोत्तमः - नागांमध्ये श्रेष्ठ शेष १९४. हिरण्यनाभः - सुवर्णप्रिमाणे नाभी असलेला १९५. सुतपाः - नर-नारायणरूपाने सुंदर तप करणारा १९६. पद्मनाभः - कमळासारखी सुंदर नाभी असलेला १९७. प्रजापतिः - सर्व प्रजेचे पालन करणारा (३४)

**अमृत्युः सर्वदृक् सिंहः संधाता संधिमान् स्थिरः ।
अजो दुर्मर्षणः शास्ता विश्रुतात्मा सुरारिहा ॥३५॥**

१९८. अमृत्युः - अमर १९९. सर्वदृक् - प्राण्यांची सर्व कर्म पाहणारा २००. सिंहः - संहार करणारा २०१. संधाता - कर्माचे फळ देणारा २०२. संधिमान् - फळ उपभोगणारा २०३. स्थिरः - सदा एकरूप २०४. अजः - भक्तांच्या हृदयांत जाणारा २०५. दुर्मर्षणः -

दानवादिकांना सहन न होणारा २०६. शास्ता - श्रुतिस्मृतींनी सर्वाचे
अनुशासन करणारा २०७. विश्रुतात्मा - आत्म्याला विशेषरूपाने
जाणणारा २०८. सुरारिहा - देवांच्या शत्रूंना मारणारा (३५)

**गुरुर्गुरुतमो धाम सत्यः सत्यपराक्रमः।
निमिषोऽनिमिषः स्नान्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥३६॥**

२०९. गुरुः - सर्व विद्यांचा उपदेशक २१०. गुरुतमः - ब्रह्मदेव
इत्यादीनाही ब्रह्मविद्या प्रदान करणारा २११. धाम - परम ज्योतिरूप
२१२. सत्यः - सत्यस्वरूप २१३. सत्यपराक्रमः - अमोघ पराक्रमी
२१४. निमिषः - योगनिद्रेने ज्याचे नेत्र निमीलित आहेत, असा
२१५. अनिमिषः - नित्य प्रबुद्धस्वरूप २१६. स्नान्वी - वैजयंतीमाला
धारण करणारा २१७. वाचस्पतिरुदारधीः - विद्यापती व सर्व पदार्थांना
साक्षात पाहाणारा (३६)

**अग्रणीग्रामणीः श्रीमान् न्यायो नेता समीरणः।
सहस्रमूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥३७॥**

२१८. अग्रणीः - मुमुक्षूना उत्तम पदावर नेणारा २१९. ग्रामणीः -
भूतसमुदायाचा नेता २२०. श्रीमान् - अतिशय कान्तिसंपन्न २२१.
न्यायः - सर्वप्रमाणांचा आश्रयभूत जो तर्क तत्स्वरूप २२२. नेता -
जगत्स्वरूप यंत्र चालवणारा २२३. समीरणः - श्वासरूपाने भूतमात्राच्या
शरीरक्रिया करविणारा २२४. सहस्रमूर्धा - हजारो मस्तके असलेला
२२५. विश्वात्मा - विश्वाचा आत्मा २२६. सहस्राक्षः - हजारो ढोळे
असलेला २२७. सहस्रपात् - हजारो पाय असलेला (३७)

**आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृतः सम्प्रमर्दनः।
अहः संवर्तको वह्निरनिलो धरणीधरः ॥३८॥**

२२८. आवर्तनः - संसारचक्र चालवण्याचा स्वभाव असलेला २२९.
निवृत्तात्मा - संसारबंधनांतून मुक्त २३०. संवृतः - आपल्याच योगमायेने
झाकलेला २३१. सम्प्रमर्दनः - आपल्या रौद्र स्वरूपाने सर्वाचे मर्दन

करणारा २३२. अहः संवर्तकः - सूर्यरूपाने नियमितपणे दिवसाचे चक्र चालवणारा २३३. वह्निः - यज्ञार्पित वस्तु वाहणारा अग्निदेव २३४.

अनिलः - अनादी २३५. धरणीधरः - पृथ्वी धारण करणारा (३८)

सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्वधृग्विश्वभुग्विभुः।

सत्कर्ता सत्कृतः साधुर्जह्नुर्नारायणो नरः ॥३९॥

२३६. सुप्रसादः - उत्तम कृपा करणारा २३७. प्रसन्नात्मा - करुणार्द्र स्वभाव असलेला २३८. विश्वधृक् - जगदाधार २३९. विश्वभुक् - विश्वाचे रक्षण करणारा २४०. विभुः - विविध रूपांनी प्रगट होणारा २४१. सत्कर्ता - सत्कार करणारा २४२. सत्कृतः - पूजितांच्याकडून पुजला जाणारा २४३. साधुः - योग्य न्याय करणारा २४४. जह्नुः - संहाराच्या वेळी जीवांचा लय करणारा २४५. नारायणः - जलात शयन करणारा २४६. नरः - भक्तांना परमधामात घेऊन जाणारा (३९)

असंख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकृच्छुचिः।

सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥४०॥

२४७. असंख्येयः - ज्याच्यात नाम, रूप इत्यादी भेद नाहीत, असा

२४८. अप्रमेयात्मा - ज्याच्या स्वरूपाचे मोजमाप होत नाही, असा

२४९. विशिष्टः - सर्वोत्कृष्ट २५०. शिष्टकृत् - शासन करणारा

२५१. शुचिः - परम पवित्र २५२. सिद्धार्थः - ज्याचे सर्व अर्थ सिद्ध

झाले आहेत, असा २५३. सिद्धसंकल्पः - सत्यसंकल्प असलेला

२५४. सिद्धिदः - कर्माचे योग्य फल देणारा २५५. सिद्धिसाधनः -

सिद्धींचा दाता (४०)

वृषाही वृषभो विष्णुवृषपर्वा वृषोदरः।

वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रुतिसागरः ॥४१॥

२५६. वृषाही - ज्याच्यामध्ये यज्ञ किंवा धर्म आहेत, असा २५७.

वृषभः - भक्तांसाठी इच्छित वस्तूंचा वर्षाव करणारा २५८. विष्णुः -

सर्वव्याप्त २५९. वृषपर्वा - परमपदाची इच्छा करणान्यांसाठी धर्मरूप

शिंडी २६०. वृषोदरः - उदरातून प्रजेचा वर्षाच करणारा २६१. वर्धनः - वाढविणारा २६२. वर्धमानः - प्रपंचरूपाने वाढणारा २६३. विविक्तः - संसारापासून अलिप्त, विरागी २६४. श्रुतिसागरः - वेदांची खाण (४१) सुभुजो दुर्धरो वाग्मी महेन्द्रो वसुदो वसुः।
नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रकाशनः ॥४२॥

२६५. सुभुजः - जगाचे रक्षण करणारे अति सुंदर हात असलेला २६६. दुर्धरः - धारण करण्यास कठीन २६७. वाग्मी - देववाणी उत्पन्न करणारा २६८. महेंद्रः - ईश्वरांचाही ईश्वर २६९. वसुदः - धन देणारा २७०. वसुः - अंतरिक्षात राहणारा २७१. नैकरूपः - अनेक रूपे धारण करणारा २७२. बृहद्रूपः - महान रूपे धारण करणारा २७३. शिपिविष्टः - किरणांत राहणारा २७४. प्रकाशनः - सर्वांना प्रकाशित करणारा (४२)

ओजस्तेजोद्युतिधरः प्रकाशात्मा प्रतापनः।
ऋद्धः स्पष्टाक्षरो मन्त्रश्चन्द्रांशुर्भास्करद्युतिः ॥४३॥

२७५. ओजस्तेजोद्युतिधरः - प्राणबल, शौर्यादी गुण, तसेच प्रभा धारण करणारा २७६. प्रकाशात्मा - प्रकाशस्वरूप २७७. प्रतापनः - सूर्य इत्यादी आपल्या विभूतींनी विश्वाला तापवणारा २७८. ऋद्धः - धर्म, ज्ञान, वैराग्य इत्यादींनी संपन्न २७९. स्पष्टाक्षरः - ॐकाररूप उदात अक्षर असलेला २८०. मन्त्रः - वेदमंत्रस्वरूप २८१. चंद्राशुः - संसारतापाने पोळलेल्या लोकांना चंद्रकिरणांप्रमाणे आहाददायक २८२. भास्करद्युतिः - सूर्याप्रमाणे तेज असलेला (४३)

अमृतांशूद्धवो भानुः शशबिन्दुः सुरेश्वरः।
औषधं जगतः सेतुः सत्यर्थपराक्रमः ॥४४॥

२८३. अमृतांशूद्धवः - चंद्र ज्याच्यापासून उत्पन्न झाला, तो २८४. भानुः - प्रकाशमान २८५. शशबिन्दुः - चंद्राप्रमाणे प्राणिमात्राचे पोषण करणारा २८६. सुरेश्वरः - देवाधिदेव २८७. औषधम् - संसाररोगावरचे औषध २८८. जगतः सेतुः - भवसागर पार करण्याकरता सेतुरूप

२८९. सत्यधर्मपराक्रमः - धर्म आदी गुण व पराक्रम ज्याचा सत्य आहे, तो (४४)

**भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोऽनलः।
कामहा कामकृत्कान्तः कामः कामप्रदः प्रभुः॥४५॥**

२९०. भूतभव्यभवन्नाथः - त्रैकालिक सर्व प्राण्यांचा स्वामी २९१. पवनः - वायुरूप २९२. पावनः - चालक २९३. अनलः - अनंत २९४. कामहा- भक्तांच्या विषयवासना नष्ट करणारा २९५. कामकृत-भक्तांच्या कामना पूर्ण करणारा २९६. कान्तः - अत्यंत रूपवान २९७. कामः - पुरुषार्थांची आकांक्षा करणाऱ्यांकडून इच्छिलेला २९८. कामप्रदः - भक्तांच्या कामना सर्वस्वी पूर्ण करणारा २९९. प्रभुः - सर्वोत्कृष्ट (४५)

**युगादिकृद्युगावर्तो नैकमायो महाशनः।
अदृश्यो व्यक्तरूपश्च सहस्रजिदनन्तजित्॥४६॥**

३००. युगादिकृत् - युगादिकांचा आरंभ करणारा ३०१. युगावर्तः- चारही युगे चक्राप्रमाणे फिरवणारा ३०२. नैकमायः - अनेक माया धारण करणारा ३०३. महाशनः - कल्पाच्या शेवटी सर्वाना ग्रासून टाकणारा ३०४. अदृश्यः - इंद्रियांना कबून शकणारा ३०५. व्यक्तरूपः- स्वयंप्रकाश असल्याने योग्यांना स्पष्ट दिसणारा ३०६. सहस्रजित् - युद्धात देवांच्या हजारे शत्रूंना जिंकणारा ३०७. अनन्तजित् - युद्धात किंवा खेळात सर्वाना जिंकणारा (४६)

**इष्टोऽविशिष्टः शिष्टेष्टः शिखण्डी नहुषो वृषः।
क्रोधहा क्रोधकृत्कर्ता विश्वबाहुर्महीधरः॥४७॥**

३०८. इष्टः - परमानंदरूपामुळे सर्वाना प्रिय असलेला ३०९. अविशिष्टः- सर्वांच्या अन्तर्यामी असल्यामुळे विशिष्ट नसलेला. ३१०. शिष्टेष्टः- श्रेष्ठ पुरुषांना प्रिय ३११. शिखण्डी- मोरपिसांचा मुकुट धारण करणारा ३१२. नहुषः- प्राणिमात्राला मायेने बांधून टाकणारा ३१३. वृषः-

कामना पूर्ण करणारा ३१४. क्रोधहा - क्रोधाचा नाश करणारा ३१५. क्रोधकृत्कर्ता - क्रोधी दुष्टांना मारणारा ३१६. विश्वबाहुः-ज्याचे हात सर्वत्र आहेत, असा ३१७. महीधरः - पूजा घेणारा (४७)

अच्युतः प्रथितः प्राणः प्राणदो वासवानुजः ।
अपां निधिरधिष्ठानमप्रमत्तः प्रतिष्ठितः ॥४८॥

३१८. अच्युतः - षड्विकाररहित ३१९. प्रथितः - जगाची उत्पत्ती वर्गीरे कामे करण्यामुळे प्रसिद्ध ३२०. प्राणः - भूतमात्राचा प्राणस्वरूप ३२१. प्राणदः - देवांना बल देणारा व असुरांचे बल नाहीसे करणारा ३२२. वासवानुजः - इंद्राचा धाकटा बंधू ३२३. अपां निधिः - समुद्ररूप ३२४. अधिष्ठानम् - उपादान कारणरूपाने प्राणिमात्राचे आश्रयस्थान ३२५. अप्रमत्तः - अधिकारानुसार कर्मफल देण्यामध्ये कधीही चूक न करणारा ३२६. प्रतिष्ठितः - आपल्या महिम्यामध्ये स्थित असलेला (४८)

स्कन्दः स्कन्दधरो धुर्यो वरदो वायुवाहनः ।
वासुदेवो वृहद्दानुरादिदेवः पुरंदरः ॥४९॥

३२७. स्कन्दः - अमृतरूपाने वाहणारा अथवा वायुरूपाने सुकविणारा ३२८. स्कन्दधरः - धर्ममार्गाला धारण करणारा ३२९. धुर्यः - प्राणिमात्राचे जन्मादिरूप ओळे वाहाणारा ३३०. वरदः - इच्छित वर देणारा ३३१. वायुवाहनः - आवह आदी सात वायुंना गती देणारा ३३२. वासुदेवः - प्राणिमात्राला स्वतःमध्ये ठेवणारा व देवांचे उत्पत्तिस्थान असलेला ३३३. वृहद्दानुः - प्रचंड किरणांनी संपूर्ण जगाला प्रकाशित करणारा ३३४. आदिदेवः - सर्वांचे कारण असलेला देव ३३५. पुरंदरः - असुरांच्या नगरांचा नाश करणारा (४९)

अशोकस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ।
अनुकूलः शतावर्तः पद्मी पद्मनिभेक्षणः ॥५०॥

३३६. अशोकः - शोकरहित ३३७. तारणः - भवसागर तरून

नेणारा ३३८. तारः - जन्म आदी भीतीपासून तारणारा ३३९. शूरः - पराक्रमी ३४०. शौरिः - वसुदेवाचा पुत्र ३४१. जनेश्वरः - प्राण्यांचा ईश्वर ३४२. अनुकूलः - आत्मरूप असल्याने सर्वांना अनुकूल ३४३. शतावर्तः - शेकडो अवतार घेणारा ३४४. पदी - हातात कमळ धारण करणारा ३४५. पद्मनिभेक्षणः - कमळाप्रमाणे नेत्र असलेला (५०)

पद्मनाभोऽरविन्दाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत् ।

महर्द्धिक्रृष्णो वृद्धात्मा महाक्षो गरुडध्वजः॥५१॥

३४६. पद्मनाभः - हृदयकमलात राहणारा ३४७. अरविन्दाक्षः - कमळासारखे डोळे असलेला ३४८. पद्मगर्भः - हृदयकमलामध्ये ध्यान करण्यास योग्य ३४९. शरीरभृत् - अन्नरूपाने शरीराचे पोषण करून त्यांना धारण करणारा ३५०. महर्द्धिः - महाविभूती असलेला ३५१. ऋद्धः - प्रपंचरूप ३५२. वृद्धात्मा - अतिपुरातन ३५३. महाक्षः - मोठे डोळे असलेला ३५४. गरुडध्वजः - ज्याच्या ध्वजावर गरुडाचे चिह्न आहे, असा (५१)

अतुलः शरभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः ।

सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान् समितिज्जयः॥५२॥

३५५. अतुलः - अतुलनीय ३५६. शरभः - शरीरामध्ये आत्मरूपाने विराजमान ३५७. भीमः - भीती उत्पन्न करणारा ३५८. समयज्ञः - उत्पत्ती, स्थिती, लय यांचा समय जाणणारा ३५९. हविर्हरिः - यज्ञामध्ये हविर्द्रव्य ग्रहण करणारा ३६०. सर्वलक्षणलक्षण्यः - सर्व लक्षणांनी लक्षित होणारा ३६१. लक्ष्मीवान् - लक्ष्मीने नित्य युक्त ३६२. समितिज्जयः - युद्धात विजयी होणारा (५२)

विक्षरो रोहितो मार्गो हेतुर्दामोदरः सहः ।

महीधरो महाभागो वेगवान्मिताशनः॥५३॥

३६३. विक्षरः - नाशरहित ३६४. रोहितः - लाल किंवा रोहित नामक माशाचे रूप धारण करणारा ३६५. मार्गः - परमानंदाच्या प्राप्तीचे

साधन ३६६. हेतुः - संसाराचे निमित्त आणि उपादान कारण ३६७. दामोदरः - ज्याच्या पोटाला दावे बांधले आहे असा ३६८. सहः - सर्व काही सहन करणारा ३६९. महीधरः - पर्वतरूपाने पृथ्वीला धारण करणारा ३७०. महाभागः - अवतारांत महान भाग्य असलेला ३७१. वेगवान् - तीव्र वेग असलेला ३७२. अमिताशनः - सान्या विश्वाचे भक्षण करणारा (५३)

**उद्घवः क्षोभणो देवः श्रीगर्भः परमेश्वरः।
करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो गुहः॥५४॥**

३७३. उद्घवः - जगाच्या उत्पत्तीचे उपादानकारण ३७४. क्षोभणः - जगाच्या उत्पत्तीच्या वेळी प्रकृती व पुरुषामध्ये प्रविष्ट होऊन त्यांना क्षुब्ध करणारा ३७५. देवः - अंतरात्मरूपाने प्रकाशित ३७६. श्रीगर्भः - जगदरूपी श्री आपल्या उदरामध्ये ठेवणारा ३७७. परमेश्वरः - सर्वश्रेष्ठ नियंता ३७८. करणम् - संसाराच्या उत्पत्तीचे मुख्य साधन ३७९. कारणम् - जगाचे उपादान आणि निमित्त कारण ३८०. कर्ता - सर्वप्रकारे स्वतंत्र ३८१. विकर्ता - निरनिराळ्या भुवनांची विशिष्ट रचना करणारा ३८२. गहनः - समजून न येणारा ३८३. गुहः - योगमार्याने आपल्या स्वरूपास झाकणारा (५४)

**व्यवसायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः।
परद्विः परमस्पष्टस्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः॥५५॥**

३८४. व्यवसायः - ज्ञानमात्रस्वरूप ३८५. व्यवस्थानः - सर्व विश्वाची व्यवस्था करणारा ३८६. संस्थानः - प्रलयकाळी प्राणिमात्राचे स्थान असलेला ३८७. स्थानदः - प्रत्येकाला कर्मप्रिमाणे स्थान देणारा ३८८. ध्रुवः - अविनाशी ३८९. परद्विः - श्रेष्ठ विभूतिस्वरूपी ३९०. परमस्पष्टः - श्रेष्ठ वैभव व ज्ञान असलेला ३९१. तुष्टः - एकमात्र परमानन्दस्वरूप ३९२. पुष्टः - सर्वत्र परिपूर्ण ३९३. शुभेक्षणः - दर्शनाने कल्याण करणारा (५५)

रामो विरामो विरतो मार्गो नेयो नयोऽनयः ।
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः ॥५६॥

३९४. रामः - ज्याच्या स्वरूपात योगी रमतात, तो ३९५. विरामः - जन ज्याच्यात विराम पावतात असा ३९६. विरतः - विषयसेवनाची आवड नसलेला ३९७. मार्गः - ज्याला जाणण्याने मुमुक्षु अमर होतात, तो ३९८. नेयः - अत्युच्च ज्ञानाने परमात्मरूपाला नेला जाणारा ३९९. नयः - नेणारा ४००. अनयः - ज्याला कोणी नेता नाही असा ४०१. वीरः - पराक्रमी ४०२. शक्तिमतां श्रेष्ठः - शक्तिमानांमध्येही श्रेष्ठ ४०३. धर्मः - धारण करणारा ४०४. धर्मविदुत्तमः - सर्व धर्मवेत्यांमध्ये उत्कृष्ट (५६)

वैकुण्ठः पुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ।
हिरण्यगर्भः शत्रुघ्नो व्याप्तो वायुरधोक्षजः ॥५७॥

४०५. वैकुण्ठः - पंचभूतांच्या परस्परविरोधी गती अडवून त्यांना एकमेकांशी जोडणारा ४०६. पुरुषः - शरीरात राहणारा ४०७. प्राणः - प्राणवायुस्वरूप ४०८. प्राणदः - प्राण्यांचे प्राण खंडित करणारा ४०९. प्रणवः - ज्याला वेदही प्रणाम करतात, असा ३५काररूपी ४१०. पृथुः - प्रपञ्चरूपाने विस्तार पावणारा ४११. हिरण्यगर्भः - ज्याच्यापासून हिरण्यमय अण्डे उत्पन्न झाले, तो ४१२. शत्रुघ्नः - शत्रूना मारणारा ४१३. व्याप्तः - कारणरूपाने सर्व कार्यात व्याप्त असणारा ४१४. वायुः - वायुरूप ४१५. अधोक्षजः - आपल्या स्वरूपापासून क्षीण न होणारा (५७)

ऋतुः सुदर्शनः काळः परमेष्ठी परिग्रहः ।
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वदक्षिणः ॥५८॥

४१६. ऋतुः - काळरूप ४१७. सुदर्शनः - ज्याचे दर्शन मोक्ष देणारे आहे, असा ४१८. काळः - सर्वांची गणना करणारा ४१९. परमेष्ठी - आपल्या सर्वोत्तम महिम्यात राहणारा ४२०. परिग्रहः - शरणार्थी ज्याला सर्वत्र पाहतात, असा ४२१. उग्रः - सूर्य आदी ज्याचे भय बाळगतात

असा ४२२. संवत्सरः - सर्व भूतमात्रांचे निवासस्थान ४२३. दक्षः - सर्व कार्ये तत्परतेने करणारा ४२४. विश्रामः - मुमुक्षुना विश्रांती देणारा ४२५. विश्वदक्षिणः - सर्वात दक्ष (५८)

विस्तारः स्थावरस्थाणुः प्रमाणं बीजमव्ययम्।

अर्थोऽनर्थो महाकोशो महाभोगो महाधनः ॥५९॥

४२६. विस्तारः - सकल भुवनांचा विस्तार ज्यामध्ये आहे असा ४२७. स्थावरस्थाणुः - स्वतः स्थिर असून पृथ्वी आदीना स्थैर्य देणारा ४२८. प्रमाणम् - ज्ञानरूप असल्याने स्वयंप्रमाणरूपी ४२९. बीजमव्ययम् - संसाराचे एकमेव अविनाशी कारण ४३०. अर्थः - सुखस्वरूप असल्याने सर्वजण ज्याची प्रार्थना करतात तो ४३१. अनर्थः - कृतकृत्य असल्याने प्रयोजनरहित ४३२. महाकोशः - अन्नमय इत्यादी महाकोशांनी झाकलेला ४३३. महाभोगः - आनंदरूप श्रेष्ठ भोजन घेणारा ४३४. महाधनः - ज्याचे भोगाचे साधन-स्वरूप महान धन आहे, असा (५९)

अनिर्विण्णः स्थविष्ठोऽभूर्धर्मयूपो महामखः ।

नक्षत्रनेमिर्नक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः ॥६०॥

४३५. अनिर्विण्णः - उदासीनता नसलेला ४३६. स्थविष्ठः - विराटरूपात असलेला ४३७. अभूः - अजन्मा ४३८. धर्मयूपः - धर्माचा आधारस्तंभ ४३९. महामखः - ज्याला अर्पित यज्ञ मोक्षफल देणारे असल्याने महान ठरतात महणून ४४०. नक्षत्रनेमिः - सर्व नक्षत्रांचे केंद्रस्वरूप ४४१. नक्षत्री - चंद्ररूप ४४२. क्षमः - सर्व कार्यास समर्थ ४४३. क्षामः - कार्यनाश झाल्यावर मूळ स्वरूपात असलेला ४४४. समीहनः - उत्पत्ती आदीसाठी उत्तम प्रयत्नशील असलेला (६०)

यज्ञ इज्यो महेज्यश्च क्रतुः सत्रं सतां गतिः ।

सर्वदशर्णि विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुक्तमम् ॥६१॥

४४५. यज्ञः - सर्वयज्ञस्वरूप ४४६. इज्यः - पूजनीय ४४७.

महेज्यः - सर्वपिक्षा श्रेष्ठ मोक्षफल देणारा महणून अधिक पूज्य ४४८.
 क्रतुः - यूपयुक्त यज्ञस्वरूप ४४९. सत्रम् - जगापासून भक्तांचे रक्षण
 करणारा ४५०. सतां गतिः - सत्पुरुषांचे अनन्यसाध्य ४५१. सर्वदर्शी -
 प्राण्यांच्या सर्व कर्माचा साक्षी ४५२. विमुक्तात्मा - स्वभावतः मुक्त
 ४५३. सर्वज्ञः - स्वतः सर्व असून जाणणारा ४५४. ज्ञानमुक्तम् -
 ब्रह्मज्ञानस्वरूप (६१)

सुब्रतः सुमुखः सूक्ष्मः सुधोषः सुखदः सुहृत्।
मनोहरो जितक्रोधो वीरबाहुर्विदारणः ॥६२॥

४५५. सुब्रतः - शुभ ब्रत असलेला ४५६. सुमुखः - प्रसन्न मुख
 असलेला ४५७. सूक्ष्मः - अत्यंत सूक्ष्म ४५८. सुधोषः - वेदरूप सुंदर
 वाणी असलेला ४५९. सुखदः - भक्तांना सुख देणारा ४६०. सुहृत् -
 निःस्वार्थी प्रेम करणारा ४६१. मनोहरः - मन हरण करणारा
 ४६२. जितक्रोधः - क्रोधावर विजय मिळवणारा ४६३. वीरबाहुः -
 पराक्रमी बाहू असलेला ४६४. विदारणः - अधर्म्यांचा नाश करणारा (६२)
स्वापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा नैककर्मकृत्।
वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नगर्भो धनेश्वरः ॥६३॥

४६५. स्वापनः - प्राणिमात्रास अज्ञाननिद्रेत झोपविणारा ४६६.
 स्ववशः - स्वतंत्र ४६७. व्यापी - सर्वव्याप्त ४६८. नैकात्मा - अनेक
 रूपे घेणारा ४६९. नैककर्मकृत् - अनेक कर्मे करणारा ४७०. वत्सरः -
 सर्वांचे निवासस्थान ४७१. वत्सलः - भक्तांवर प्रेम करणारा ४७२.
 वत्सी - प्रजारूप वासरांना पाळणारा ४७३. रत्नगर्भः - रत्नयुक्त
 समुद्ररूप ४७४. धनेश्वरः - धनाचा स्वामी (६३)

धर्मगुद्धर्मकृद्धर्मी सदसत्क्षरमक्षरम्।
अविज्ञाता सहस्रांशुर्विधाता कृतलक्षणः ॥६४॥

४७५. धर्मगुप् - धर्मरक्षक ४७६. धर्मकृत् - धर्मस्थापक ४७७.
 धर्मी - सर्व धर्माचा आधार ४७८. सत् - सत्यस्वरूप ४७९. असत् -

स्थूल जगत्स्वरूप ४८०. क्षरम् - सर्वभूतमय ४८१. अक्षरम् - अविनाशी
४८२. अविज्ञाता - जीवापेक्षा निराळा ४८३. सहस्रांशुः - सूर्यरूप
४८४. विधाता - भूतधारक शेष, विग्रह व पर्वत यांना विशेषरूपाने धारण
करणारा ४८५. कृतलक्षणः - श्रीवत्स आदी चिह्ने धारण करणारा (६४)

गभस्तिनेमि: सत्त्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः।
आदिदेवो महादेवो देवेशो देवभृदगुरुः ॥६५॥

४८६. **गभस्तिनेमि:** - किरणरूप चक्रामध्ये सूर्यरूपाने स्थित ४८७.
सत्त्वस्थः: - मुख्यतः सत्त्वगुणात राहाणारा ४८८. **सिंहः:** - नरसिंहरूप
४८९. **भूतमहेश्वरः:** - सर्व प्राण्यांचा महेश्वर ४९०. **आदिदेवः:** - सर्वांचे
मूळकारण व दिव्यस्वरूप ४९१. **महादेवः:** - आत्मज्ञान, योग, ऐश्वर्य
इत्यादी महिमा असलेला ४९२. **देवेशः:** - देवांचाही देव ४९३. **देवभृदगुरुः:**
- देवांचे पोषण करणारा असून गुरु (६५)

उत्तरो गोपतिगोप्ता ज्ञानगम्यः पुरातनः।
शरीरभूतभृद्भोक्ता कपीन्द्रो भूरिदक्षिणः ॥६६॥

४९४. **उत्तरः:** - सर्वश्रेष्ठ ४९५. **गोपतिः:** - गोपाल ४९६. **गोप्ता-**
रक्षण करणारा ४९७. **ज्ञानगम्यः:** - केवळ ज्ञानाने जाणता येणारा
४९८. **पुरातनः:** - केवळ सर्वांदी ४९९. **शरीरभूतभूत-** शरीराची रचना
करणाऱ्या पंचमहाभूतांचे प्राणरूपाने पालन करणारा ५००. **भोक्ता-**
स्वानंद उपभोगणारा ५०१. **कपींद्रः:** - बानरांचे स्वामी श्रीराम ५०२.
भूरिदक्षिणः: - यज्ञाच्यावेळी भरपूर दक्षिणा देणारा (६६)

सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुसत्तमः।
विनयो जयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्त्वतां पतिः ॥६७॥

५०३. **सोमपः:** - यज्ञामध्ये सोमरस पिणारा ५०४. **अमृतपः:** -
देवतांना अमृत पाजून स्वतः अमृतपान करणारा ५०५. **सोमः:** - चंद्ररूपाने
औषधी वाढविणारा ५०६. **पुरुजित्** - सर्वांवर विजय मिळवणारा
५०७. **पुरुसत्तमः:** - विश्वरूप व सर्वोत्कृष्ट ५०८. **विनयः:** - दुष्टांना दंड

देणारा ५०९. जयः - सर्वाना जिंकणारा ५१०. सत्यसंधः - सत्यप्रतिज्ञ
५११. दाशार्हः - दशार्ह कुळाचा वंशज ५१२. सात्वतां पतिः - सात्वत
तंत्र रचणान्यांचा स्वामी (६७)

**जीवो विनयितासाक्षी मुकुन्दोऽमितविक्रमः ।
अम्भोनिधिरनन्तात्मा महोदधिशयोऽन्तकः ॥६८॥**

५१३. जीवः - क्षेत्रज्ञरूपाने प्राण धारण करणारा ५१४. विनयिता-
साक्षी - विनयशीलता प्रत्यक्ष पाहाणारा ५१५. मुकुन्दः - मुक्तिदाता
५१६. अमितविक्रमः - अपरिमित तीन पावले असलेला ५१७. अम्भोनिधिः -
देवतार्दीचे निवासस्थान ५१८. अनन्तात्मा - ज्याच्या
स्वरूपाचा अन्त नाही असा ५१९. महोदधिशयः - महासागरात निद्रा
घेणारा ५२०. अन्तकः - प्राणिमात्रांचा अंत करणारा (६८)

**अजो महार्हः स्वाभाव्यो जितामित्रः प्रमोदनः ।
आनन्दो नन्दनो नन्दः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥६९॥**

५२१. अजः - कामस्वरूप ५२२. महार्हः - पूजनीय ५२३.
स्वाभाव्यः - नित्यसिद्ध ५२४. जितामित्रः - अन्तर्बाह्य शब्दांना जिंकणारा
५२५. प्रमोदनः - नित्य प्रसन्न आणि ध्यानाने भक्तांना प्रसन्नता देणारा
५२६. आनन्दः - आनंदस्वरूप ५२७. नन्दनः - सर्वाना आनंद देणारा
५२८. नन्दः - सर्व सिद्धींनी संपन्न ५२९. सत्यधर्मा - ज्याचे ज्ञान आदी
धर्म सत्य आहेत तो ५३०. त्रिविक्रमः - तीन पावलांत तिन्ही लोकांना
व्यापणारा (६९)

**महर्षिः कपिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ।
त्रिपदस्त्रिदशाध्यक्षो महाशङ्कः कृतान्तकृत् ॥७०॥**

५३१. महर्षिः कपिलाचार्यः - सांख्यशास्त्राचे प्रणेते महर्षी कपिलाचार्य
५३२. कृतज्ञः - विश्वरूप व आत्मरूप ५३३. मेदिनीपतिः - पृथ्वीचा
स्वामी ५३४. त्रिपदः - तीन पाय असलेला ५३५. त्रिदशाध्यक्षः -
जागृती, स्वप्न, सुषुप्ती या तीन अवस्थांचा साक्षी ५३६. महाशङ्कः -

मत्स्यावतारात मोठे शिंग धारण करणारा ५३७. कृतान्तकृत् - मृत्युचाही
अंत करणारा (७०)

महावराहो गोविन्दः सुषेणः कनकाङ्गदी ।
गुह्यो गभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाधरः ॥७१॥

५३८. महावराहः - महावराहरूप धारण करणारा ५३९. गोविन्दः
- वेदाने जाणता येणारा ५४०. सुषेणः - ज्याची सुंदर सेना आहे तो
५४१. कनकाङ्गदी - ज्याच्या बाहूत सोन्याचे बाजूबंद आहेत, असा
५४२. गुह्यः - हृदयाकाशात गुप्तपणे राहाणारा ५४३. गभीरः - अत्यंत
गंभीर स्वभाव असलेला ५४४. गहनः - ज्याच्यात प्रवेश करणे अवघड
आहे, असा ५४५. गुप्तः - बाणी आणि मनाने न जाणता येणारा ५४६.
चक्रगदाधरः - भक्तांचे रक्षण करण्यासाठी मनस्तत्त्वरूप चक्र आणि
बुद्धितत्त्वरूप गदा धारण करणारा (७१)

वेधाः स्वाङ्गोऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणोऽच्युतः ।
वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महामनाः ॥७२॥

५४७. वेधाः - निर्माण करणारा ५४८. स्वाङ्गः - कार्य करण्यात
स्वतःच सहकारी असलेला ५४९. अजितः - न जिंकला जाणारा
५५०. कृष्णः - व्यासरूप ५५१. दृढः - खंबीर ५५२. सङ्कर्षणोऽच्युतः
- संहाराच्यावेळी सर्वांना स्वतःमध्ये आकर्षून घेणारा व न ढळणारा
५५३. वरुणः - सायंकाळचा सूर्य ५५४. वारुणः - वसिष्ठरूप
५५५. वृक्षः - अचल ५५६. पुष्कराक्षः - हृदयकमळात चिंतन केल्यानंतर
प्रगट होणारा ५५७. महामनाः - उत्पत्ती, स्थिती आणि लय केवळ
संकल्पाने करणारा (७२)

भगवान् भगहानन्दी वनमाली हलायुधः ।
आदित्यो ज्योतिरादित्यः सहिष्णुर्गतिसत्तमः ॥७३॥

५५८. भगवान् - घडैश्वर्यसंपन्न ५५९. भगहा - जगातले सर्व ऐश्वर्य
संहाराच्यावेळी काढून घेणारा ५६०. आनंदी - परमसुखस्वरूप ५६१.

वनमाली - भूततन्मात्रांची वैजयंतीमाला धारण करणारा ५६२. हलायुधः - नांगर ज्याचे आयुध आहे, असा बलरामस्वरूप ५६३. आदित्यः - अदितीपुत्र वामन ५६४. ज्योतिरादित्यः - सूर्यमंडळातील ज्योतीमध्ये असलेला ५६५. सहिष्णुः - कोणतेही द्वंद्व सहन करणारा ५६६. गति-सत्तमः - सत्पुरुषांची अंतिम गती आणि सर्वश्रेष्ठ असलेला (७३)

**सुधन्वा खण्डपरशुर्दारुणो द्रविणप्रदः।
दिवःस्पृक् सर्वदृग्व्यासो वाचस्पतिरथोनिजः ॥७४॥**

५६७. सुधन्वा - इंद्रियादिरूप सुंदर शार्ङ्ग धनुष्य धारण करणारा ५६८. खण्डपरशुः - शत्रूंचे खंडन करणारा परशू धारण करणारा परशुराम ५६९. दारुणः - सन्मार्गविरोधकांना भयंकर ५७०. द्रविणप्रदः - भक्तांना इच्छित धन देणारा ५७१. दिवःस्पृक् - स्वर्गलोकापर्यंत व्याप्त ५७२. सर्वदृग्व्यासः - सर्व ज्ञानांचा विस्तार करणारा व्यासस्वरूप ५७३. वाचस्पतिरथोनिजः - विद्यांचा पती असून स्त्रीपासून न जन्मणारा (७४)

त्रिसामा सामगः साम निर्वाणं भेषजं भिषक् ।

संन्यासकुच्छमः शान्तो निष्ठा शान्तिः परायणम् ॥७५॥

५७४. त्रिसामा - देवब्रत नावाच्या तीन सामश्रुतींनी ज्याची स्तुती केली जाते, असा ५७५. सामगः - सामवेदाचे गायन करणारा ५७६. साम - सामवेदस्वरूप ५७७. निर्वाणम् - परमानंदस्वरूप ५७८. भेषजम् - भवरोगावरची औषधी ५७९. भिषक् - भवरोग हरण करण्याकरता गीतामृतपान करविणारा वैद्य ५८०. संन्यासकृत् - मोक्षासाठी संन्यासाश्रमाची व्यवस्था करणारा ५८१. शमः - संन्याशांना ज्ञानाचा उपदेश देणारा ५८२. शान्तः - विषयसुखात अनासक्त ५८३. निष्ठा - प्रलयकाळी ज्यात सर्व प्राणी समाविष्ट होतात, तो ५८४. शान्तिः - ब्रह्मस्वरूप ५८५. परायणम् - परम स्थान (७५)

शुभाङ्गः शान्तिदः स्थाना कुमुदः कुवलेशयः ।

गोहितो गोपतिर्गोप्ता वृषभाक्षो वृषप्रियः ॥७६॥

५८६. शुभाङ्गः - मनोहर शरीर धारण करणारा ५८७. शान्तिदः - परमशांति देणारा ५८८. स्थष्टा - सृष्टीची रचना करणारा ५८९. कुमुदः - पृथ्वीवर आनंदित होणारा ५९०. कुवलेशयः - समुद्रात शयन करणारा ५९१. गोहितः - गाईचे रक्षण करणारा ५९२. गोपतिः - पृथ्वीचा स्वामी ५९३. गोप्ता - जगाचे रक्षण करणारा ५९४. वृषभाक्षः - धर्मदृष्टी असलेला ५९५. वृषप्रियः - धर्मप्रिय (७६)

अनिवर्ती निवृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छ्वः ।
श्रीवत्सवक्षः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतांवरः ॥७७॥

५९६. अनिवर्ती - रणभूमीतून मागे न हटणारा ५९७. निवृत्तात्मा - विषयांपासून स्वभावतः दूर राहाणारा ५९८. संक्षेप्ता - प्रलयकाळी सृष्टीला सूक्ष्म करणारा ५९९. क्षेमकृत - प्राप्त पदार्थाचे रक्षण करणारा ६००. शिवः - नामस्मरणानेही पवित्र करणारा ६०१. श्रीवत्सवक्षः - वक्षावरती श्रीवत्स चिह्न धारण करणारा ६०२. श्रीवासः - ज्याच्या हृदयात लक्ष्मीचे निवासस्थान आहे, असा ६०३. श्रीपतिः - लक्ष्मीचा पती ६०४. श्रीमतांवरः - वेदरूप ऐश्वर्याने युक्त अशा ब्रह्मादी देवांच्यापेक्षा श्रेष्ठ (७७)
श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्रीविभावनः ।
श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमाल्लोकत्रयाश्रयः ॥७८॥

६०५. श्रीदः - भक्तांना ऐश्वर्य देणारा ६०६. श्रीशः - लक्ष्मीपती ६०७. श्रीनिवासः - श्रीमतांमध्ये नित्य वास करणारा ६०८. श्रीनिधिः - सर्व ऐश्वर्याचा आधार ६०९. श्रीविभावनः - मनुष्यांना कर्मानुसार ऐश्वर्य देणारा ६१०. श्रीधरः - मायेला धारण करणारा ६११. श्रीकरः - स्मरण, स्तवन आणि पूजन करणांचांना ऐश्वर्य देणारा ६१२. श्रेयः - परमकल्याणरूपी ६१३. श्रीमान् - सर्व प्रकारच्या ऐश्वर्याने युक्त ६१४. लोकत्रयाश्रयः - तीनही लोकांचे आश्रयस्थान (७८)

स्वक्षः स्वङ्गः शतानन्दो नन्दिज्यर्तिर्गणेश्वरः ।
विजितात्माविधेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ॥७९॥

६१५. स्वक्षः:- कमळासारखे सुंदर डोळे असलेला ६१६. स्वङ्गः:-
मनोहर शरीर असलेला ६१७. शतानन्दः:- शेकडो प्रकारे आनंद
देणारा ६१८. नन्दिः:- परमानन्दस्वरूप ६१९. ज्योतिर्गणेश्वरः:- नक्षत्र-
समुदायांचा ईश्वर ६२०. विजितात्मा- ज्याने मन जिकले आहे, असा
६२१. अविधेयात्मा-ज्याचे सत्य स्वरूप अवर्णनीय आहे, असा ६२२.
सत्कीर्तिः-सत्य कीर्ती असलेला ६२३. छिन्संशयः:- संशयरहित (७९)
उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शाश्वतस्थिरः।
भूषयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकनाशनः ॥८०॥

६२४. उदीर्णः- सर्व प्राण्यांत श्रेष्ठ ६२५. सर्वतश्चक्षुः:- सर्वत्र
पाहणारा ६२६. अनीशः:- ज्याला कोणी शास्ता नाही, असा
६२७. शाश्वतस्थिरः:- नित्य असून अविकारी ६२८. भूषयः -
लंकागमनाच्यावेळी समुद्रतटावर झोपणारा ६२९. भूषणः - अवतार
धारण करून भूमीची शोभा वाढविणारा ६३०. भूतिः - सर्व विभूतीचे
कारण ६३१. विशोकः - शोकरहित ६३२. शोकनाशनः - भक्तांच्या
शोकाचा नाश करणारा (८०)

अर्चिष्मानर्चितः कुम्भो विशुद्धात्मा विशोधनः।
अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥८१॥

६३३. अर्चिष्मान् - चंद्रसूर्यादी सगळ्यांना देदीष्यमान करणाऱ्या
किरणांनी युक्त ६३४. अर्चितः - ब्रह्मदेवादिकांकडून पूजनीय ६३५.
कुम्भः - घड्याप्रमाणे ज्यात सर्व गोष्टी समाविष्ट आहेत, असा ६३६.
विशुद्धात्मा - त्रिगुणातीत ६३७. विशोधनः - स्मरण करताच पापांचा
नाश करणारा ६३८. अनिरुद्धः - शत्रूकडून अडविला न जाणारा ६३९.
अप्रतिरथः - ज्याला कोणी विरोधी नाही, असा ६४०. प्रद्युम्नः - श्रेष्ठ
धन असलेला ६४१. अमितविक्रमः - असीम पराक्रमी (८१)

कालनेमिनिहा वीरः शौरीः शूरजनेश्वरः।
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः ॥८२॥

६४२. कालनेमिनिहा - कालनेमी राक्षसाला मारणारा ६४३. वीरः-
शूर ६४४. शौरिः - शूरकुलात जन्मलेला श्रीकृष्ण ६४५. शूरजनेश्वरः-
इद्रादी शूरांचाही शास्ता ६४६. त्रिलोकात्मा - तिन्ही लोकांन्या अंतर्यामी
असलेला आत्मा ६४७. त्रिलोकेशः - तिन्ही जगांचा स्वामी
६४८. केशवः - किरणरूपी केश धारण केलेला ६४९. केशिहा-
केशी राक्षसाला मारणारा ६५०. हरिः - कारणासह संसाराचे हरण
करणारा (८२)

कामदेवः कामपालः कामी कान्तः कृतागमः ।
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वारोऽनन्तो धनञ्जयः ॥८३॥

६५१. कामदेवः - चार पुरुषार्थाची इच्छा करणाऱ्या मनुष्यांनी
इच्छिलेला देव ६५२. कामपालः - सकाम भक्तांच्या इच्छा पूर्ण करणारा
६५३. कामी - पूर्णकाम ६५४. कान्तः - सुंदर शरीर धारण केलेला
६५५. कृतागमः - सर्व वेदशास्त्रांची रचना करणारा ६५६. अनिर्देश्यवपुः-
ज्याच्या दिव्य स्वरूपाचे वर्णन करता येत नाही, असा ६५७. विष्णुः-
ज्याची कांती पृथ्वी आणि आकाश यांना व्यापून आहे, असा
६५८. वीरः - गतिमान ६५९. अनन्तः - ज्याला अन्त नाही, असा ६६०.
धनञ्जयः - अर्जुनरूप (८३)

ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ।
ब्रह्मविद् ब्राह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणप्रियः ॥८४॥

६६१. ब्रह्मण्यः - तप, वेद, ब्राह्मण आणि ज्ञान यांचे रक्षण करणारा
६६२. ब्रह्मकृत् - तप करणारा ६६३. ब्रह्मा - ब्रह्मारूप ६६४. ब्रह्म-
सत्य-ज्ञान-अनंत-स्वरूप ६६५. ब्रह्मविवर्धनः - ज्ञान, तप इ. वाढविणारा
६६६. ब्रह्मविद् - वेद आणि वेदार्थ पूर्णपणे जाणणारा ६६७. ब्राह्मणः-
ब्राह्मणरूप ६६८. ब्रह्मी - तप, वेद, मन, प्राण यांचे अधिष्ठान
६६९. ब्रह्मज्ञः - वेदांना पूर्ण जाणणारा ६७०. ब्राह्मणप्रियः - ब्राह्मणांना
प्रिय असणारा (८४)

महाक्रमो महाकर्मा महातेजा महोरगः ।
महाक्रतुर्महायज्वा महायज्ञो महाहविः ॥८५॥

६७१. महाक्रमः - अत्यंत वेगवान् ६७२. महाकर्मा - महान कर्मे
करणारा ६७३. महातेजाः - मोठे तेज असलेला ६७४. महोरगः - महान
सर्परूप ६७५. महाक्रतुः - महान यज्ञस्वरूप ६७६. महायज्वा - महान
असून यज्ञानुष्ठान करणारा ६७७. महायज्ञः - महान असून यज्ञरूप
६७८. महाहविः - महान असून हविर्द्रव्यरूप (८५)

स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रियः ।
पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्तिरनामयः ॥८६॥

६७९. स्तव्यः - स्तुती करण्यास योग्य ६८०. स्तवप्रियः - स्तुतीने
प्रसन्न होणारा ६८१. स्तोत्रम् - स्तोत्रस्वरूप ६८२. स्तुतिः - स्तवनरूप
६८३. स्तोता - स्तुती करणारा ६८४. रणप्रियः - लोकरक्षणासाठी युद्ध
प्रिय असणारा ६८५. पूर्णः - सर्व दृष्टीनी परिपूर्ण ६८६. पूरयिता -
सर्वाना संपत्तीने परिपूर्ण करणारा ६८७. पुण्यः - स्मरणानेसुद्धा पापांचा
क्षय करणारा ६८८. पुण्यकीर्तिः - ज्याची कीर्ती पुण्यमय आहे असा
६८९. अनामयः - सर्व व्याधिरहित (८६)

मनोजवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः ।
वसुप्रदो वासुदेवो वसुर्वसुमना हविः ॥८७॥

६९०. मनोजवः - मनाप्रभाणे वेग असलेला ६९१. तीर्थकरः -
सर्व विद्या निर्माण करणारा ६९२. वसुरेताः - सुवर्ण ज्याचे वीर्य आहे,
असा ६९३. वसुप्रदः - धन देणारा ६९४. वसुप्रदः - भक्तांना मोक्षरूप
धन देणारा ६९५. वासुदेवः - वसुदेवाचा पुत्र ६९६. वसुः - सर्वाच्या
अंतःकरणांत निवास करणारा ६९७. वसुमनाः - सर्व विषयांमध्ये
समभावाने वसणारे मन असणारा ६९८. हविः - हविर्द्रव्यरूप (८७)

सदगतिः सत्कृतिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ।
शूरसेनो यदुश्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥८८॥

६१९. सदगतिः:- श्रेष्ठ बुद्धी असणारा ७००. सत्कृतिः:- उत्तम कृती करणारा ७०१. सत्ता- भेदरहित अनुभवस्वरूप ७०२. सदभूतिः:- अनेक रूपांत भासमान होणारा सत्स्वरूप ७०३. सत्परायणः - तत्त्वदर्शी सत्पुरुषांचे प्राप्य स्थान ७०४. शूरसेनः:- शूरांची सेना ज्याच्याजवळ आहे, असा ७०५. यदुश्रेष्ठः - यादवकुळातील श्रेष्ठ ७०६. सन्निवासः:- सत्पुरुषांचे आश्रयस्थान ७०७. सुधामुनः - ज्याचा यमुनातीरनिवासी सुंदर परिवार आहे, असा (८८)

**भूतावासो वासुदेवः सर्वासुनिलयोऽनलः ।
दर्पहा दर्पदो दृप्तो दुर्धरोऽथापराजितः ॥८९॥**

७०८. भूतावासः - भूतमात्रांचे मुख्य निवास-स्थान ७०९. वासुदेवः-आपल्या मायेने जगाला आच्छादणारा देव ७१०. सर्वासुनिलयः- सर्व प्राणांचा जीवरूप आधार ७११. अनलः - अपार शक्ती आणि संपत्तीने युक्त ७१२. दर्पहा - अधर्म्याचा अहंकार नष्ट करणारा ७१३. दर्पदः- धार्मिकांना गौरव देणारा ७१४. दृप्तः - नित्य आनंदात मम असलेला ७१५. दुर्धरः - हृदयामध्ये धारण करण्यास कठीण ७१६. अपराजितः - अंतर्बाह्य शत्रूकदून पराजित होत नाही असा (८९)
विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तिर्मूर्तिरमूर्तिमान् ।
अनेकमूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः शताननः ॥९०॥

७१७. विश्वमूर्तिः- विश्वरूप ७१८. महामूर्तिः- महान रूप असलेला ७१९. दीप्तमूर्तिः - तेजस्वी ज्ञानरूप मूर्ती असलेला ७२०. अमूर्तिमान् - कर्मजन्य देह नसलेला ७२१. अनेकमूर्तिः- भक्तांसाठी अनेक अवतार घेणारा ७२२. अव्यक्तः- ज्याचे स्वरूप कळत नाही असा ७२३. शतमूर्तिः- शेकडो रूपे असलेला ७२४. शताननः- शेकडो मुखे असलेला (९०)

**एको नैकः सबः कः किं यत् तत्पदमनुत्तमम् ।
लोकवन्धुलोकनाथो माधवो भक्तवत्सलः ॥९१॥**

७२५. एकः - अद्वितीय ७२६. नैकः - मायेने अनेक रूपे धारण करणारा ७२७. सबः - सोमयज्ञस्वरूपी ७२८. कः - सुखस्वरूप ७२९. किम् - ब्रह्मस्वरूप ७३०. यत् - स्वयंसिद्ध ७३१. तत् - विस्तार करणारा ७३२. पदमनुत्तमम् - मुमुक्षुना प्राप्त होणारे अति उत्तम पद ७३३. लोकबन्धुः - प्राणिमात्राचा हितैषी ७३४. लोकनाथः - लोकांचा नियामक ७३५. माधवः - मधुकुळात जन्मलेला ७३६. भक्तवत्सलः - भक्तांवर प्रेम करणारा (९१)

**सुवर्णवर्णो हेमाङ्गो वराङ्गश्चन्दनाङ्गदी ।
वीरहा विषमः शून्यो घृताशीरचलश्चलः ॥९२॥**

७३७. सुवर्णवर्णः - सोन्यासारखा वर्ण असलेला ७३८. हेमाङ्गः - ज्याचे शरीर सोन्यासारखे आहे, असा ७३९. वराङ्गः - सुंदर अंग असलेला ७४०. चन्दनाङ्गदी - चंदनाने आणि बाजूबंदांनी सुशोभित ७४१. वीरहा - दैत्यवीरांचे निर्दालन करणारा ७४२. विषमः - सर्वश्रेष्ठ ७४३. शून्यः - कोणत्याही विशेषाने रहित ७४४. घृताशीः - आशारहित ७४५. अचलः - विचलित न होणारा ७४६. चलः - वायुरूप (९२)

**अमानी मानदो मान्यो लोकस्वामी त्रिलोकधृक् ।
सुमेधा मेधजो धन्यः सत्यमेधा धराधरः ॥९३॥**

७४७. अमानी - आत्मभिन्न वस्तूविषयी अभिमान नसलेला ७४८. मानदः - मायेने देहादिकांविषयी आत्माभिमान देणारा ७४९. मान्यः - सर्वांना माननीय ७५०. लोकस्वामी - चौदाही भुवनांचा स्वामी ७५१. त्रिलोकधृक् - तिन्ही लोक धारण करणारा ७५२. सुमेधा: - उत्तम बुद्धी असलेला ७५३. मेधजः - यज्ञात प्रगट होणारा ७५४. धन्यः - कृतार्थ ७५५. सत्यमेधा: - सत्य बुद्धी असलेला ७५६. धराधरः - पृथ्वीला शेषरूपाने धारण करणारा (९३)

**तेजोवृषो द्युतिधरः सर्वशस्त्रभृतां वरः ।
प्रग्रहो निग्रहो व्यग्रो नैकशृङ्गो गदाग्रजः ॥९४॥**

७५७. तेजोवृष्टः - आदित्यरूपाने जलाचा वर्षाव करणारा ७५८. ह्युतिधरः - कांती धारण करणारा ७५९. सर्वशस्त्रभृतां वरः - सर्व शस्त्रधारकांमध्ये श्रेष्ठ ७६०. प्रग्रहः - भक्तांनी अर्पण केलेल्या वस्तु ग्रहण करणारा ७६१. निग्रहः - सर्वांचा निग्रह करणारा ७६२. व्यग्रः - भक्तांना इच्छित फले देण्यात गर्के असलेला ७६३. नैकशृङ्खः - चार शिंगे असलेला अग्निस्वरूप ७६४. गदाग्रजः - गदाचा थोरला भाऊ (९४)

**चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्बृहश्चतुर्गतिः ।
चतुरात्मा चतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥९५॥**

७६५. चतुर्मूर्तिः - विराट, सूत्रात्मा, अव्याकृत आणि तुरीय अशी चार रूपे असलेला ७६६. चतुर्बाहुः - चार हात असलेला ७६७. चतुर्बृहः - शरीर, छंद, वेद आणि महा असे चार पुरुषब्यूह असलेला ७६८. चतुर्गतिः - चार वर्णाश्रिमांची गती असलेला ७६९. चतुरात्मा-मन, बुद्धी, अहंकार आणि चित अशा चार अंतःकरणांनी युक्त ७७०. चतुर्भावः - धर्म, अर्थ, काम आणि मोक्ष या चार पुरुषार्थांचे उत्पत्ति-स्थान ७७१. चतुर्वेदवित् - चारी वेदांचा खरा अर्थ जाणणारा ७७२. एकपात् - सर्व विश्व ज्याचा एक पाय आहे असा (९५)

**समावर्तोऽनिवृत्तात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः ।
दुर्लभो दुर्गमो दुर्गां दुरावासो दुरारिहा ॥९६॥**

७७३. समावर्तः - संसारचक्र चालविणारा ७७४. अनिवृत्तात्मा-सर्वत्र व्याप्त असलेला ७७५. दुर्जयः - अजिंक्य ७७६. दुरतिक्रमः - ज्याची आज्ञा कोणी उल्लंघन करू शकत नाही, असा ७७७. दुर्लभः - तीव्र भक्तीनेच प्राप्त होणारा ७७८. दुर्गमः - कल्णयास कठीण असलेला ७७९. दुर्गः - प्राप्त करण्यास कठीण ७८०. दुरावासः - हृदयात धारण करण्यास अत्यंत कठीण ७८१. दुरारिहा - कुमागणि जाणान्यांचा वध करणारा (९६)

**शुभाङ्गो लोकसारङ्गः सुतन्तुस्तन्तुवर्धनः ।
इन्द्रकर्मा महाकर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥९७॥**

७८२. **शुभाङ्गः** - कल्याणकारी शरीर असलेला ७८३. **लोकसारङ्गः** - लोकांचे सार ग्रहण करणारा ७८४. **सुतन्तुः** - प्रपंचरूप सुंदर धागा असणारा ७८५. **तन्तुवर्धनः** - जगतरूपी धाग्याची वाढ करणारा ७८६. **इन्द्रकर्मा** - इंद्रासारखे कर्म करणारा ७८७. **महाकर्मा** - पंचमहाभूतरूप कर्म करणारा ७८८. **कृतकर्मा** - ज्याने सर्व कर्तव्य केले आहे, असा ७८९. **कृतागमः** - वेदांची रचना करणारा (९७)

**उद्धवः सुन्दरः सुन्दो रत्ननाभः सुलोचनः ।
अको वाजसनः शृङ्गी जयन्तः सर्वविजयी ॥९८॥**

७९०. **उद्धवः** - उत्तम अवतार धारण करणारा ७९१. **सुन्दरः** - सुंदर ७९२. **सुन्दः** - करुणाकर ७९३. **रत्ननाभः** - रत्नाप्रमाणे नाभी असलेला ७९४. **सुलोचनः** - सुंदर डोळे असलेला ७९५. **अकः** - ब्रह्मादिकांनाही पूजनीय असलेला ७९६. **वाजसनः** - याचकांना अन्नदान करणारा ७९७. **शृङ्गी** - मत्स्यावताररूपी ७९८. **जयन्तः** - शंत्रूंना जिकणारा ७९९. **सर्वविजयी** - सर्वज्ञ आणि सर्वत्र विजय मिळवणारा (९८)

**सुवर्णबिन्दुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः ।
महाहृदो महागतो महाभूतो महानिधिः ॥९९॥**

८००. **सुवर्णबिन्दुः** - सुंदर अक्षरे आणि बिंदुयुक्त असा उँचाकारस्वरूप ८०१. **अक्षोभ्यः** - कोणामुळेही क्षोभ न पावणारा ८०२. **सर्ववागीश्वरेश्वरः** - ब्रह्मादी सर्व वाणीच्या अधिपतीचा ईश्वर ८०३. **महाहृदः** - ज्याच्या ध्यानामध्ये ध्यान करणारा आनंदमम होतो, असा मोठा डोह ८०४. **महागतः** - ज्याची माया हा मोठा खड्हा आहे, असा ८०५. **महाभूतः** - त्रिकालाबाधित महाभूतस्वरूप ८०६. **महानिधिः** - सर्वांचे निवासस्थान (९९)

**कुमुदः कुन्दरः कुन्दः पर्जन्यः पावनोऽनिलः ।
अमृताशोऽमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥१००॥**

८०७. **कुमुदः** - पृथ्वीला आनंद देणारा ८०८. **कुन्दरः** - हिरण्याक्षाला वराहरूपाने मारण्यासाठी ज्याने दाढांनी पृथ्वीला छिद्र पाडले, असा ८०९. **कुन्दः** - पृथ्वी कश्यपाला दान देणारा ८१०. **पर्जन्यः** - मेघाप्रमाणे सर्व वस्तूंचा वर्षाव करणारा ८११. **पावनः** - नुसत्या स्मरणानेही पवित्र करणारा ८१२. **अनिलः** - सदा प्रबुद्ध असणारा ८१३. **अमृताशः** - ज्याची आशा विफल होत नाही, असा ८१४. **अमृतवपुः** - ज्याचा देह कधी नष्ट होत नाही, असा ८१५. **सर्वज्ञः** - सर्व काही जाणणारा ८१६. **सर्वतोमुखः** - सर्व बाजूना मुखे असलेला (१००)

**सुलभः सुब्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुतापनः ।
न्यग्रोधोदुम्बरोऽश्वत्थश्चाणूरान्धनिषूदनः ॥१०१॥**

८१७. **सुलभः** - ज्याची प्राप्ती भक्तीने सहजसाध्य आहे, असा ८१८. **सुब्रतः** - उपभोगांपासून निवृत्त ८१९. **सिद्धः** - सर्व सिद्धी प्राप्त असलेला ८२०. **शत्रुजित्** - शत्रूना जिकणारा ८२१. **शत्रुतापनः** - शत्रूना ताप देणारा ८२२. **न्यग्रोधः** - सर्व भूतांचा निरास करून आपल्या मायेचा स्वीकार करणारा ८२३. **उदुम्बरः** - कारणरूपाने आकाशाहून वर असलेला ८२४. **अश्वत्थः** - विनाशी जगद्रूप ८२५. **चाणूरान्धनिषूदनः** - अन्धवंशीय चाणूर नावाच्या मल्लाला मारणारा (१०१)

**सहस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तैथाः सप्तवाहनः ।
अमूर्तिरनघोऽचिन्त्यो भयकृद्यनाशनः ॥१०२॥**

८२६. **सहस्रार्चिः** - हजारो किरण असलेला ८२७. **सप्तजिह्वः** - काली, कराली, मनोजवा, सुलोहिता, धूमवर्णा, स्फुर्लिगिनी व विश्वरुची-अशा सात जिह्वा असलेला अग्निरूप ८२८. **सप्तैथाः** - सात ज्वाला असलेला अग्निरूप ८२९. **सप्तवाहनः** - सात घोड्यांचे वाहन असलेला सूर्यरूप ८३०. **अमूर्तिः** - निराकार ८३१. **अनघः** - निष्पाप ८३२.

अचिन्त्यः - चित्तनाने आकलन न होणारा ८३३. भयकृत् - दुष्टांना भयभीत करणारा ८३४. भयनाशनः - वर्णाश्रम पाळणाऱ्यांचे भय नाहीसे करणारा (१०२)

अणुर्बृहत्कृशः स्थूलो गुणभृनिर्गुणो महान्।

अधृतः स्वधृतः स्वास्यः प्राग्वंशो वंशवर्धनः ॥१०३॥

८३५. अणुः - अत्यंत सूक्ष्म ८३६. बृहत् - अत्यंत मोठा ८३७. कृशः - अत्यन्त बारीक ८३८. स्थूलः - अवाढव्य ८३९. गुणभृत् - तीन गुणांचा अधिष्ठाता ८४०. निर्गुणः - गुणातीत ८४१. महान् - अत्यंत श्रेष्ठ ८४२. अधृतः - ज्याला कोणी धारण करू शकत नाही, असा ८४३. स्वधृतः - स्वतःच स्वतःला धारण करणारा ८४४. स्वास्यः - सुंदर मुख असलेला ८४५. प्राग्वंशः - पहिल्यापासून ज्याचा प्रपञ्चरूप वंश आहे, असा ८४६. वंशवर्धनः - प्रपञ्चरूप वंश वाढविणारा (१०३)

भारभृत् कथितो योगी योगीशः सर्वकामदः ।

आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो वायुवाहनः ॥१०४॥

८४७. भारभृत् - शेष इत्यादी रूपाने पृथ्वीचा भार वाहाणारा ८४८. कथितः - वेदादिकांनी व महापुरुषांनी वर्णिलेला ८४९. योगी - आत्मतत्त्वामधे स्थिर राहाणारा ८५०. योगीशः - योगेश्वर ८५१. सर्वकामदः - सर्व कामना पूर्ण करणारा ८५२. आश्रमः - सर्वाना विश्रांती देणारा ८५३. श्रमणः - दुष्टांना संताप उत्पन्न करणारा ८५४. क्षामः - प्रलयकाळी सर्वांचा नाश करणारा ८५५. सुपर्णः - वेदरूप सुंदर पाने असलेला संसारस्वरूप वृक्ष ८५६. वायुवाहनः - वायूला वाहण्याची शक्ती देणारा (१०४)

धनुर्धरो धनुर्वेदो दण्डो दमयिता दमः ।

अपराजितः सर्वसहो नियन्ताऽनियमोऽयमः ॥१०५॥

८५७. धनुर्धरः - धनुषधारी श्रीरामरूप ८५८. धनुर्वेदः - धनुर्वेद जाणणारा श्रीरामरूप ८५९. दण्डः - दमनशक्तिस्वरूप ८६०. दमयिता -

यम, राजा इत्यादी रूपांनी प्रजेचे नियंत्रण करणारा ८६१. दमः:- दमरूप ८६२. अपराजितः:- पराजित न होणारा ८६३. सर्वसहः - सर्व कामात समर्थ ८६४. नियन्ता- सर्वांना कर्तव्य नेमून देणारा ८६५. अनियमः:- नियमांनी बांधला न जाणारा ८६६. अयमः:- मृत्युरहित (१०५)

सत्त्ववान् सात्त्विकः सत्यः सत्यधर्मपरायणः ।

अभिप्रायः प्रियार्होऽर्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥१०६॥

८६७. सत्त्ववान् - शौर्यसंपन्न ८६८. सात्त्विकः - मुख्यतः सत्त्वगुणी ८६९. सत्यः - सज्जनांचा कल्याणकर्ता ८७०. सत्यधर्मपरायणः - सत्य भाषण करणारा व धर्मतत्पर ८७१. अभिप्रायः - भक्त ज्याची आशा करतात असा ८७२. प्रियार्हः - प्रिय वस्तू अर्पण करण्यास योग्य ८७३. अर्हः - अत्यंत पूजनीय ८७४. प्रियकृत् - भक्तांचे प्रिय करणारा ८७५. प्रीतिवर्धनः - भक्तांचे प्रेम वाढविणारा (१०६)

विहायसगतिज्योतिः सुरुचिर्हृतभुग्विभुः ।

रविर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचनः ॥१०७॥

८७६. विहायसगतिः - सूर्यरूपाने आकाशमार्गे जाणारा ८७७. ज्योतिः - स्वयंप्रकाशी ८७८. सुरुचिः - ज्याची कांती सुंदर आहे, असा ८७९. हुतभुक् - यज्ञाच्या आहुर्तीचा भोग घेणारा ८८०. विभुः - सर्वव्यापी ८८१. रविः - रस ग्रहण करणारा सूर्यरूप ८८२. विरोचनः - विविध प्रकारे शोभणारा ८८३. सूर्यः - शोभा उत्पन्न करणारा ८८४. सविता - जगाची उत्पत्ती करणारा ८८५. रविलोचनः - सूर्यरूपी डोळे असलेला (१०७)

अनन्तो हुतभुग्भोक्ता सुखदो नैकजोऽग्रजः ।

अनिर्विण्णः सदामर्षी लोकाधिष्ठानमद्दुतः ॥१०८॥

८८६. अनन्तः - शेवट नसलेला ८८७. हुतभुक् - हवन केलेल्याचा स्वीकार करणारा ८८८. भोक्ता - प्रकृतीस भोगणारा ८८९. सुखदः - मोक्षरूपी सुख देणारा ८९०. नैकजः - वारंवार अवतार घेणारा

८९१. अग्रजः - सर्वाच्या आधी जन्मलेला ८९२. अनिर्विण्णः - खेदरहित ८९३. सदामर्थी - साधुंना क्षमा करणारा ८९४. लोकाधिष्ठानम्-
सर्व लोकांचा आधार ८९५. अदभुतः - अत्यंत आशर्चयकारक (१०८)
सनात्सनातनतमः कपिलः कपिरप्ययः।
स्वस्तिदः स्वस्तिकृत्स्वस्ति स्वस्तिभुक् स्वस्तिदक्षिणः॥१०९॥

८९६. सनात् - अनंतकाळरूप ८९७. सनातनतमः - सनातन
ब्रह्मादिकांच्याहून सनातन ८९८. कपिलः - पिंगट वडवानलरूप ८९९.
कपिः - सूर्यरूप १००. अप्ययः - सर्व जगाचे लयस्थान १०१.
स्वस्तिदः - भक्तांना परमानंद देणारा १०२. स्वस्तिकृत् - कल्याण
करणारा १०३. स्वस्ति - कल्याणस्वरूप १०४. स्वस्तिभुक् - भक्तांच्या
परम कल्याणाचे रक्षण करणारा १०५. स्वस्तिदक्षिणः - मंगल करण्यात
दक्ष (१०९)

अरौद्रः कुण्डली चक्री विक्रम्यूर्जितशासनः।
शब्दातिगः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः॥११०॥

१०६. अरौद्रः - क्रूरभावविरहित १०७. कुण्डली - शेषरूप धारण
करणारा १०८. चक्री - सुदर्शन चक्र धारण करणारा १०९. विक्रमी -
अत्यंत पराक्रमी ११०. ऊर्जितशासनः - श्रुतिस्मृतिरूप सर्वोत्कृष्ट
आज्ञा करणारा १११. शब्दातिगः - शब्दांनी वर्णन करता न येणारा
११२. शब्दसहः - सर्व वेद ज्याचा महिमा गातात, असा ११३.
शिशिरः - त्रितापांनी तप्त भक्तांना शान्ती देणारा ११४. शर्वरीकरः -
ज्ञानी व अज्ञानी यांच्या रात्री उत्पन्न करणारा (११०)

अक्लूरः पेशलो दक्षो दक्षिणः क्षमिणां वरः।
विद्वन्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकीर्तनः॥१११॥

११५. अक्लूरः - क्लूर नसलेला ११६. पेशलः - ज्याचे कर्म, मन,
वाणी आणि शरीर परम सुंदर आहे, असा ११७. दक्षः - महान
कार्यकुशल ११८. दक्षिणः - सर्वांचा संहार करणारा ११९. क्षमिणां

वरः - क्षमा करणान्यामध्ये सर्वश्रेष्ठ १२०. विद्वत्तमः - विद्वानांतं सर्वश्रेष्ठ १२१. वीतभयः - भय नसलेला संसाररूप १२२. पुण्यश्रवणकीर्तनः - ज्याचे श्रवण आणि कीर्तन पुण्यदायी आहे, असा (१११)

उत्तारणो दुष्कृतिहा पुण्यो दुःस्वप्ननाशनः ।
वीरहा रक्षणः सन्तो जीवनः पर्यवस्थितः ॥११२॥

१२३. उत्तारणः - संसारसागराच्या पार नेणारा १२४. दुष्कृतिहा-पापांचा नाश करणारा १२५. पुण्यः - पुण्य प्रदान करणारा १२६. दुःस्वप्ननाशनः - वाईट स्वप्नांचा नाश करणारा १२७. वीरहा-सांसारिकांच्या विविध गर्तींचा नाश करून त्यांना मुक्ती देणारा १२८. रक्षणः - संरक्षण करणारा १२९. सन्तः - सन्तरूप १३०. जीवनः - सर्व प्राण्यांना प्राणरूपाने जिवंत ठेवणारा १३१. पर्यवस्थितः - विश्वाला व्यापून राहणारा (११२)

अनन्तरूपोऽनन्तश्रीर्जितमन्युर्भवापहः ।
चतुरस्रो गभीरात्मा विदिशो व्यादिशो दिशः ॥११३॥

१३२. अनन्तरूपः - असंख्य रूपे असलेला १३३. अनन्तश्रीः - अपरिमित पराशक्ती असलेला १३४. जितमन्युः - क्रोध जिंकलेला १३५. भवापहः - भक्तांचे संसारभय हरण करणारा १३६. चतुरस्रः - कर्मानुसार न्यायाने फल देणारा १३७. गभीरात्मा - गंभीर मनाचा १३८. विदिशः - योग्यतेनुसार विशेष फल देणारा १३९. व्यादिशः - इंद्रादिकांना निरनिराळ्या आज्ञा देणारा १४०. दिशः - वेदरूपाने सर्वाना कर्मांचे योग्य फल देणारा (११३)

अनादिर्भूर्भुवो लक्ष्मीः सुवीरो रुचिराङ्गदः ।
जननो जनजन्मादिर्भीमो भीमपराक्रमः ॥११४॥

१४१. अनादिः - ज्याच्या आधी कोणी नाही, असा १४२. भूर्भुवः - पृथ्वीचाही आधार १४३. लक्ष्मीः - शोभासम्पन्न १४४. सुवीरः - शुभगती असलेला १४५. रुचिराङ्गदः - कल्याणरूप बाजूबंद धारण

करणारा १४६. जननः - प्राणिमात्राला उत्पन्न करणारा १४७. जनजन्मादि:- सर्वं जीवांच्या उत्पत्तीचे मूलकारण १४८. भीमः - भयप्रद १४९. भीमपराक्रमः - भयोत्पादक पराक्रम करणारा (११४)

आधारनिलयोऽधाता पुष्पहासः प्रजागरः।
ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः॥११५॥

१५०. आधारनिलयः - पृथ्वी आदी पंचमहाभूतांच्या आधाराचाही आधार १५१. अधाता - स्वयंभू १५२. पुष्पहासः - प्रपञ्चरूपाने विकसित होणारा १५३. प्रजागरः - नेहमी जागरूक १५४. ऊर्ध्वगः - सर्वांच्या वर राहणारा १५५. सत्पथाचारः - सन्मार्गांचे आचरण करणारा १५६. प्राणदः - मृत परीक्षितादीना प्राण देणारा १५७. प्रणवः - ॐकारस्वरूप १५८. पणः - व्यवहारदक्ष (११५)

प्रमाणं प्राणनिलयः प्राणभृत्प्राणजीवनः।
तत्त्वं तत्त्वविदेकात्मा जन्ममृत्युजरातिगः॥११६॥

१५९. प्रमाणम् - स्वतःप्रमाणस्वरूप १६०. प्राणनिलयः - प्राणांचा आधार १६१. प्राणभृत् - अन्नरूपाने प्राण्यांचे पोषण करणारा १६२. प्राणजीवनः - प्राणवायूने जीवन देणारा १६३. तत्त्वम् - ब्रह्मरूप १६४. तत्त्ववित् - आत्मतत्त्व जाणणारा १६५. एकात्मा - अद्वितीय १६६. जन्ममृत्युजरातिगः - जन्म, मृत्यु, वार्धक्य, आदी शरीरधर्म नसलेला (११६) भूर्भुवःस्वस्तरस्तारः सविता प्रपितामहः।

यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञाङ्गो यज्ञवाहनः॥११७॥

१६७. भूर्भुवःस्वस्तरः - भूः भुवः स्वः या तिन्ही लोकांना व्याप्त करणारा संसारवृक्षस्वरूप १६८. तारः - संसार तारून नेणारा १६९. सविता - सर्वाना उत्पन्न करणारा १७०. प्रपितामहः - पितामह ब्रह्म्याचाही पिता १७१. यज्ञः - यज्ञस्वरूप १७२. यज्ञपतिः - यज्ञांचा स्वामी १७३. यज्वा - यजमानस्वरूपाने यज्ञ करणारा १७४. यज्ञाङ्गः - यज्ञ हेच ज्याचे अंग आहे, असा १७५. यज्ञवाहनः - यज्ञ चालवणारा (११७)

यज्ञभृद् यज्ञकृद् यज्ञी यज्ञभुग् यज्ञसाधनः ।
यज्ञान्तकृद् यज्ञगुहामन्तमन्नाद् एव च ॥११८॥

१७६. यज्ञभृद् - यज्ञाचे धारण, रक्षण करणारा १७७. यज्ञकृत् - जगाच्या आरंभी यज्ञ करणारा १७८. यज्ञी - यज्ञांची पूर्तता करणारा १७९. यज्ञभुक् - यज्ञाचा भोग घेणारा १८०. यज्ञसाधनः - यज्ञ ज्याच्या प्राप्तीचे साधन आहेत, असा १८१. यज्ञान्तकृत् - यज्ञाचे फल देणारा १८२. यज्ञगुहाम् - ब्रह्मरूप १८३. अन्नम् - अन्नस्वरूप १८४. अन्नादः - अन्नाचा भोक्ता (११८)

आत्मयोनिः स्वयंजातो वैखानः सामगायनः ।
देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः ॥११९॥

१८५. आत्मयोनिः- स्वतःच स्वतःचे उपादान कारण १८६. स्वयंजातः- स्वतःच स्वतःचे निमित्तकारण १८७. वैखानः- भूमीला विशेषरूपाने खोदून काढणारा १८८. सामगायनः- सामगान करणारा १८९. देवकीनन्दनः- देवकीचा पुत्र १९०. स्रष्टा- सर्व लोक रचणारा १९१. क्षितीशः- पृथ्वीपती १९२. पापनाशनः- पापांचा नाश करणारा (११९)
शङ्खभून्नन्दकी चक्री शार्ङ्गधन्वा गदाधरः ।
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥१२०॥

१९३. शङ्खभृत् - भूतादी अहंकाररूप पांचजन्य शंख धारण करणारा १९४. नन्दकी - विद्यामय नन्दक नावाची तलवार धारण करणारा १९५. चक्री - मनस्तत्त्वरूप सुदर्शन चक्र धारण करणारा १९६. शार्ङ्गधन्वा - इन्द्रियादी अहंकारात्मक शार्ङ्ग नामक धनुष्य धारण करणारा १९७. गदाधरः - बुद्धितत्त्वात्मक कौमोदकी नावाची गदा धारण करणारा १९८. रथाङ्गपाणिः - ज्याच्या हातामध्ये चक्र आहे, असा १९९. अक्षोभ्यः - कोणाकडूनही विचलित न होणारा २०००. सर्वप्रहरणायुधः - प्रहार करण्याची सर्व शस्त्रे ही आयुधे असलेला (१२०)

॥ सर्वप्रहरणायुध ॐ नम इति ॥

इतीदं कीर्तनीयस्य केशवस्य महात्मनः ।
नामां सहस्रं दिव्यानामशेषेण प्रकीर्तिंतम् ॥१२१॥

अशा प्रकारे कीर्तन करण्याला योग्य अशा महात्म्या केशवाच्या दिव्य
अशा एक हजार नावांचे संपूर्ण वर्णन केले आहे. (१२१)

य इदं शृणुयान्नित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत्।
नाशुभं प्राप्नुयात्किञ्चित्सोऽमुत्रेह च मानवः ॥१२२॥

जो मनुष्य या विष्णुसहस्रनामाचे नेहमी श्रवण करतो किंवा जो दररोज
याचा पाठ करतो, त्याचे ह्या लोकी किंवा परलोकात कधीही अकल्याण
होत नाही. (१२२)

वेदान्तगो ब्राह्मणः स्यात्क्षत्रियो विजयी भवेत् ।
वैश्यो धनसमृद्धः स्याच्छृद्धः सुखमवाप्नुयात् ॥१२३॥

याच्या पाठाने ब्राह्मण वेदांतात पारंगत होतो. क्षत्रियाला युद्धात विजय
मिळतो, वैश्याला व्यापारात धन लाभते आणि शूद्राला सुखप्राप्ती होते.
(१२३)

धर्मार्थी प्राप्नुयाद्दर्ममर्थार्थी चार्थमाप्नुयात् ।
कामानवाप्नुयात्कामी प्रजार्थी चाप्नुयात्प्रजाम् ॥१२४॥

धर्माची इच्छा करणाऱ्याला धर्माची प्राप्ती होते, संपत्तीची इच्छा
करणाऱ्याला संपत्ती प्राप्त होते. भोगाची इच्छा करणाऱ्याला भोग प्राप्त
होतो. संततीची इच्छा करणाऱ्याला संतती प्राप्त होते. (१२४)

भक्तिमान् यः सदोत्थाय शुचिस्तद्गतमानसः ।
सहस्रं वासुदेवस्य नामामेतत्प्रकीर्तयेत् ॥१२५॥
यशः प्राप्नोति विपुलं ज्ञातिप्राधान्यमेव च ।
अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥१२६॥
न भयं क्वचिदाप्नोति वीर्यं तेजश्च विन्दति ।
भवत्यरोगो द्युतिमान्बलरूपगुणान्वितः ॥१२७॥

जो भक्त नेहमी प्रातःकाळी उटून, पवित्र मनाने विष्णूचे ध्यान करून

या विष्णुसहस्रनामाचे चांगल्या प्रकारे पठन करतो, त्याला खूप मोठे यश प्राप्त होते, जातीमध्ये महत्त्व प्राप्त होते, स्थिर संपत्ती मिळते व त्याचे अति उत्तम कल्याण होते. त्याला कधीही कोणाचेही भय वाटत नाही. त्याला पराक्रम आणि तेजाची प्राप्ती होते. तसेच तो आरोग्यवान, कांतिमान, बलवान, रूपवान आणि सर्वगुणसंपन्न होतो. (१२५-१२७)

**रोगातो मुच्यते रोगाद् बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
भयान्मुच्येत भीतस्तु मुच्येतापन्न आपदः ॥१२८॥**

रोगी पुरुषाचे रोग नाहीसे होतात. जो बंधनात पडला आहे, तो बंधमुक्त होतो. भयग्रस्त भयमुक्त होतो व संकटात सापडलेल्याला संकटापासून मुक्ती मिळते. (१२८)

**दुर्गाण्यतितरत्याशु पुरुषः पुरुषोत्तमम् ।
स्तुवन्नामसहस्रेण नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥१२९॥**

जो माणूस भक्तीने या विष्णुसहस्रनामाने पुरुषोत्तमांची दररोज स्तुती करतो, तो ताबडतोब सर्व संकटांतून पार पडतो. (१२९)

**वासुदेवाश्रयो मत्यो वासुदेवपरायणः ।
सर्वपापविशुद्धात्मा याति ब्रह्म सनातनम् ॥१३०॥**

ज्या मनुष्याने वासुदेवांचाच आश्रय घेतला आहे, जो वासुदेवांनाच शरण जातो, तो सर्व पापांपासून मुक्त होऊन त्याचे अंतःकरण विशुद्ध होते आणि त्याला सनातन ब्रह्माची प्राप्ती होते (१३०)

**न वासुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित् ।
जन्ममृत्युजराव्याधिभयं नैवोपजायते ॥१३१॥**

वासुदेवांच्या भक्तांचे कधीही अशुभ होत नाही. त्यांना जन्म, मृत्यू, जरा, व्याधी यांचे भय राहात नाही. (१३१)

**इमं स्तवमधीयानः श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ।
युज्येतात्मसुखक्षान्तिश्रीधृतिस्मृतिकीर्तिभिः ॥१३२॥**

जो कोणी श्रद्धापूर्वक भक्तिभावाने या विष्णुसहस्रनामाचा पाठ करतो, त्याला आत्मसुख, शांती, संपत्ती, धैर्य, स्मृती, कीर्ती यांचा लाभ होतो. (१३२)

**न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः ।
भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां पुरुषोत्तमे ॥१३३॥**

पुरुषोत्तमाच्या पुण्यवान भक्तांना कधीही क्रोध, हेवा किंवा लोभ उत्पन्न होत नाही, त्यांची बुद्धी कधीही मलिन होत नाही. (१३३)

**द्यौः सचन्द्रार्कनक्षत्रा खं दिशो भूर्महोदधिः ।
वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः ॥१३४॥**

स्वर्ग, सूर्य, चंद्र आणि नक्षत्रे आकाश, दाही दिशा, पृथ्वी, महासागर या सान्या गोष्टी महात्म्या वासुदेवाने आपल्या पराक्रमाने धारण केल्या आहेत. (१३४)

**ससुरासुरगन्धर्वं सयक्षोरगराक्षसम् ।
जगद्विशे वर्ततेदं कृष्णस्य सच्चराचरम् ॥१३५॥**

देवता, दैत्य, गंधर्व, यक्ष, सर्प आणि असुरांसहित चल, अचल असे हे सर्व जग श्रीकृष्णाच्या अधीन आहे. (१३५)

**इन्द्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो बलं धृतिः ।
वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञं एव च ॥१३६॥**

सर्व इंद्रिये, मन, बुद्धी, सत्त्व, तेज, बल, धैर्य, क्षेत्र (शरीर), क्षेत्रज्ञ (आत्मा) या सर्व गोष्टी वासुदेवाचे रूपच आहेत, असे वेद प्रतिपादन करतात. (१३६)

**सर्वागमानामाचारः प्रथमं परिकल्पते ।
आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्युतः ॥१३७॥**

सर्वशास्त्रांत आचरण हे प्रमुख मानले जाते, धर्माची उत्पत्ती आचरणातूनच होते. भगवान अच्युत हे सर्व धर्मांचे स्वामी आहेत. (१३७)

ऋषयः पितरो देवा महाभूतानि धातवः ।

जग्नमाजग्नमं चेदं जगन्नारायणोदभवम् ॥१३८॥

ऋषी, पितर, देवता, पंचमहाभूते, धातू चलाचल अशा सर्व जगाची उत्पत्ती एका नारायणापासूनच झाली आहे. (१३८)

योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादि कर्म च ।

वेदाः शास्त्राणि विज्ञानमेतत्सर्वं जनार्दनात् ॥१३९॥

योग, ज्ञान, सांख्य, सर्व विद्या, शिल्प इत्यादी कर्म, वेद, शास्त्र आणि विज्ञान या सर्व गोष्टी श्रीविष्णूपासूनच उत्पन्न झाल्या आहेत. (१३९)

एको विष्णुर्महद्वृतं पृथग्भूतान्यनेकशः ।

त्रील्लोकान्व्याप्य भूतात्मा भुइक्ते विश्वभुगव्ययः ॥१४०॥

या सर्व विश्वाचा भोग घेणारा आणि अविनाशी असा विष्णु एकच असूनसुद्धा अनेक रूपांनी विभक्त होऊन निरनिराळ्या भूतमात्रांच्या अनेक रूपांना धारण करून या तिन्ही लोकांत व्याप्त होऊन सर्व भोग भोगत आहे. (१४०)

इमं स्तवं भगवतो विष्णोव्यासेन कीर्तितम् ।

पठेद्य इच्छेत्पुरुषः श्रेयः प्राप्नुं सुखानि च ॥१४१॥

ज्याला परमश्रेय आणि सुख मिळवायचे असेल, त्याने भगवान व्यासांनी सांगितलेल्या या विष्णुसहस्रनामस्तोत्राचा पाठ करावा. (१४१)

विश्वेश्वरमजं देवं जगतः प्रभवाप्ययम् ।

भजन्ति ये पुष्कराक्षं न ते यान्ति पराभवम् ॥१४२॥

जे लोक, विश्वेश्वर, अजन्मा, जगाची उत्पत्ती व प्रलय करणाऱ्या भगवान विष्णूचे भजन करतात, त्यांचा पराभव होत नाही. (१४२)

इति श्रीमन्महाभारते शतसाहस्रां संहितायां
वैयासिक्यामानुशासनिके पर्वणि भीष्मयुधिष्ठिरसंवादे

श्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम्।

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीहरिः ॥

॥ श्रीविष्णुसहस्रनामावलिः ॥

अस्य श्रीविष्णोदिव्यसहस्रनामस्तोत्रमन्त्रस्य भगवान् वेदव्यास
ऋषिः, श्रीकृष्णः परमात्मा देवता, अनुष्टुप् छन्दः, अमृतांशूद्वावो भानुरिति
बीजम्, देवकीनन्दनः स्थष्टेति शक्तिः, त्रिसामा सामगः सामेति हृदयम्,
शङ्खभूनन्दकी चक्रीति कीलकम्, शार्ङ्गधन्वा गदाधर इत्यस्त्रम्,
रथाङ्गपाणिरक्षोभ्य इति कवचम्, उद्धवः क्षोभणो देव इति परमो मन्त्रः,
श्रीमहाविष्णुप्रीत्यर्थं जपे (तुलसीपत्रसमर्पणे च) विनियोगः।

अथ ध्यानम्

शान्ताकारं भुजगशयनं पश्यनाम द्वारा सुरेशं विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम्।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं बन्दे विष्णुं भवध्यहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥१॥

सशङ्खचक्रं सकिरीटकुण्डलं सपीतवस्त्रं सरसीरुहेक्षणम्।

सहारवक्षःस्थलकौस्तुभिर्विमं नमामि विष्णुं शिरसा चतुर्भुजम् ॥२॥

१. ॐ विश्वस्मै नमः	१५. ॐ साक्षिणे नमः
२. ॐ विष्णवे नमः	१६. ॐ क्षेत्रज्ञाय नमः
३. ॐ वषट्काराय नमः	१७. ॐ अक्षराय नमः
४. ॐ भूतभव्यभवत्प्रभवे नमः	१८. ॐ योगाय नमः
५. ॐ भूतकृते नमः	१९. ॐ योगविदां नेत्रे नमः
६. ॐ भूतभृते नमः	२०. ॐ प्रधानपुरुषेश्वराय नमः
७. ॐ भावाय नमः	२१. ॐ नारसिंहवपुषे नमः
८. ॐ भूतात्मने नमः	२२. ॐ श्रीमते नमः
९. ॐ भूतभावनाय नमः	२३. ॐ केशवाय नमः
१०. ॐ पूतात्मने नमः	२४. ॐ पुरुषोत्तमाय नमः
११. ॐ परमात्मने नमः	२५. ॐ सर्वस्मै नमः
१२. ॐ मुक्तानां परमायै गतये नमः	२६. ॐ शर्वाय नमः
१३. ॐ अव्ययाय नमः	२७. ॐ शिवाय नमः
१४. ॐ पुरुषाय नमः	२८. ॐ स्थाणवे नमः

२९. ॐ भूतादये नमः	६०. ॐ प्रभूताय नमः
३०. ॐ निधयेऽव्ययाय नमः	६१. ॐ त्रिकुब्धामे नमः
३१. ॐ सम्भवाय नमः	६२. ॐ पवित्राय नमः
३२. ॐ आवनाय नमः	६३. ॐ मङ्गलाय परस्मै नमः
३३. ॐ भर्ते नमः	६४. ॐ ईशानाय नमः
३४. ॐ प्रभवाय नमः	६५. ॐ प्राणदाय नमः
३५. ॐ प्रभवे नमः	६६. ॐ प्राणाय नमः
३६. ॐ ईश्वराय नमः	६७. ॐ ज्येष्ठाय नमः
३७. ॐ स्वयम्भुवे नमः	६८. ॐ श्रेष्ठाय नमः
३८. ॐ शम्भवे नमः	६९. ॐ प्रजापतये नमः
३९. ॐ आदित्याय नमः	७०. ॐ हिरण्यगर्भाय नमः
४०. ॐ पुष्कराक्षाय नमः	७१. ॐ भूर्भाय नमः
४१. ॐ महास्वनाय नमः	७२. ॐ माधवाय नमः
४२. ॐ अनादिनिधनाय नमः	७३. ॐ मधुसूदनाय नमः
४३. ॐ धात्रे नमः	७४. ॐ ईश्वराय नमः
४४. ॐ विधात्रे नमः	७५. ॐ विक्रमिणे नमः
४५. ॐ धातवे उत्तमाय नमः	७६. ॐ धन्विने नमः
४६. ॐ अप्रमेयाय नमः	७७. ॐ मेधाविने नमः
४७. ॐ हर्षीकेशाय नमः	७८. ॐ विक्रमाय नमः
४८. ॐ पद्मनाभाय नमः	७९. ॐ क्रमाय नमः
४९. ॐ अमरप्रभवे नमः	८०. ॐ अनुत्तमाय नमः
५०. ॐ विश्वकर्मणे नमः	८१. ॐ दुराधर्षाय नमः
५१. ॐ मनवे नमः	८२. ॐ कृतज्ञाय नमः
५२. ॐ त्वष्ट्रे नमः	८३. ॐ कृतये नमः
५३. ॐ स्थविष्णाय नमः	८४. ॐ आत्मवते नमः
५४. ॐ स्थविराय ध्रुवाय नमः	८५. ॐ सुरेशाय नमः
५५. ॐ अग्राहाय नमः	८६. ॐ शरणाय नमः
५६. ॐ शाश्वताय नमः	८७. ॐ शर्मणे नमः
५७. ॐ कृष्णाय नमः	८८. ॐ विश्वरेतसे नमः
५८. ॐ लोहिताक्षाय नमः	८९. ॐ प्रजाभवाय नमः
५९. ॐ प्रतर्दनाय नमः	९०. ॐ अट्टने नमः

११. ॐ संवत्सराय नमः;	१२२. ॐ महातपसे नमः;
१२. ॐ व्यालाय नमः;	१२३. ॐ सर्वगाय नमः;
१३. ॐ प्रत्यव्याय नमः;	१२४. ॐ सर्वविद्धानवे नमः;
१४. ॐ सर्वदर्शनाय नमः;	१२५. ॐ विष्वक्सेनाय नमः;
१५. ॐ अजाय नमः;	१२६. ॐ जनार्दनाय नमः;
१६. ॐ सर्वेश्वराय नमः;	१२७. ॐ वेदाय नमः;
१७. ॐ सिद्धाय नमः;	१२८. ॐ वेदविदे नमः;
१८. ॐ सिद्धये नमः;	१२९. ॐ अव्यङ्गाय नमः;
१९. ॐ सर्वादये नमः;	१३०. ॐ वेदाङ्गाय नमः;
१००. ॐ अच्युताय नमः;	१३१. ॐ वेदविदे नमः;
१०१. ॐ वृषाकपये नमः;	१३२. ॐ कवये नमः;
१०२. ॐ अमेयात्मने नमः;	१३३. ॐ लोकाध्यक्षाय नमः;
१०३. ॐ सर्वयोगविनिःसृताय नमः;	१३४. ॐ सुराध्यक्षाय नमः;
१०४. ॐ वसवे नमः;	१३५. ॐ धर्माध्यक्षाय नमः;
१०५. ॐ वसुपुनसे नमः;	१३६. ॐ कृताकृताय नमः;
१०६. ॐ सत्याय नमः;	१३७. ॐ चतुरात्मने नमः;
१०७. ॐ समात्मने नमः;	१३८. ॐ चतुर्व्यूहाय नमः;
१०८. ॐ असम्मिताय नमः;	१३९. ॐ चतुर्दैष्टाय नमः;
१०९. ॐ समाय नमः;	१४०. ॐ चतुर्भुजाय नमः;
११०. ॐ अमोघाय नमः;	१४१. ॐ भ्राजिष्वावे नमः;
१११. ॐ पुण्डरीकाक्षाय नमः;	१४२. ॐ भोजनाय नमः;
११२. ॐ वृषकर्मणे नमः;	१४३. ॐ भोक्त्रे नमः;
११३. ॐ वृषाकृतये नमः;	१४४. ॐ सहिष्णवे नमः;
११४. ॐ रुद्राय नमः;	१४५. ॐ जगदादिजाय नमः;
११५. ॐ बहुशिरसे नमः;	१४६. ॐ अनधाय नमः;
११६. ॐ वध्ववे नमः;	१४७. ॐ विजयाय नमः;
११७. ॐ विश्वयोनये नमः;	१४८. ॐ जेत्रे नमः;
११८. ॐ शुचिश्रवसे नमः;	१४९. ॐ विश्वयोनये नमः;
११९. ॐ अमृताय नमः;	१५०. ॐ पुनर्वसवे नमः;
१२०. ॐ शाश्वतस्थाणवे नमः;	१५१. ॐ उपेन्द्राय नमः;
१२१. ॐ वरारोहाय नमः;	१५२. ॐ वामनाय नमः;

१५३. ॐ प्रांशवे नमः	१८४. ॐ सतां गतये नमः
१५४. ॐ अमोघाय नमः	१८५. ॐ अनिरुद्धाय नमः
१५५. ॐ शुचये नमः	१८६. ॐ सुरानन्दाय नमः
१५६. ॐ ऊर्जिताय नमः	१८७. ॐ गोविन्दाय नमः
१५७. ॐ अतीन्द्राय नमः	१८८. ॐ गोविदाम्पतये नमः
१५८. ॐ सङ्घ्रायाय नमः	१८९. ॐ मरीचये नमः
१५९. ॐ सर्गाय नमः	१९०. ॐ दमनाय नमः
१६०. ॐ धृतात्मने नमः	१९१. ॐ हंसाय नमः
१६१. ॐ नियमाय नमः	१९२. ॐ सुपर्णाय नमः
१६२. ॐ यमाय नमः	१९३. ॐ भुजगोत्तमाय नमः
१६३. ॐ वेद्याय नमः	१९४. ॐ हिरण्यनाभाय नमः
१६४. ॐ वैद्याय नमः	१९५. ॐ सुतपसे नमः
१६५. ॐ सदायोगिने नमः	१९६. ॐ पद्मनाभाय नमः
१६६. ॐ वीरघ्ने नमः	१९७. ॐ प्रजापतये नमः
१६७. ॐ माधवाय नमः	१९८. ॐ अमृत्यवे नमः
१६८. ॐ मधवे नमः	१९९. ॐ सर्वदृशे नमः
१६९. ॐ अतीन्द्रियाय नमः	२००. ॐ सिंहाय नमः
१७०. ॐ महामायाय नमः	२०१. ॐ सन्धात्रे नमः
१७१. ॐ महोत्साहाय नमः	२०२. ॐ सन्धिमते नमः
१७२. ॐ महाबलाय नमः	२०३. ॐ स्थिराय नमः
१७३. ॐ महाकुद्धये नमः	२०४. ॐ अजाय नमः
१७४. ॐ महावीर्याय नमः	२०५. ॐ दुर्मर्णाय नमः
१७५. ॐ महाशक्तये नमः	२०६. ॐ शास्त्रे नमः
१७६. ॐ महाद्युतये नमः	२०७. ॐ विश्रुतात्मने नमः
१७७. ॐ अनिर्देश्यवपुषे नमः	२०८. ॐ सुरारिष्णे नमः
१७८. ॐ श्रीमते नमः	२०९. ॐ गुरवे नमः
१७९. ॐ अमेयात्मने नमः	२१०. ॐ गुरुतमाय नमः
१८०. ॐ महाद्रिधुषे नमः	२११. ॐ धाम्ने नमः
१८१. ॐ महेष्वासाय नमः	२१२. ॐ सत्याय नमः
१८२. ॐ महीभत्रे नमः	२१३. ॐ सत्यपराक्रमाय नमः
१८३. ॐ श्रीनिवासाय नमः	२१४. ॐ निमिषाय नमः

२१५. ॐ अनिमिषाय नमः	२४६. ॐ नराय नमः
२१६. ॐ स्मृतिणे नमः	२४७. ॐ असंख्येयाय नमः
२१७. ॐ वाचस्पतये उदारधिये नमः	२४८. ॐ अप्रभेयात्मने नमः
२१८. ॐ अग्रण्ये नमः	२४९. ॐ विशिष्टाय नमः
२१९. ॐ ग्रामण्ये नमः	२५०. ॐ शिष्टकृते नमः
२२०. ॐ श्रीमते नमः	२५१. ॐ शुचये नमः
२२१. ॐ न्यायाय नमः	२५२. ॐ सिद्धार्थाय नमः
२२२. ॐ नेत्रे नमः	२५३. ॐ सिद्धसङ्कल्पाय नमः
२२३. ॐ समीरणाय नमः	२५४. ॐ सिद्धिदाय नमः
२२४. ॐ सहस्रपूर्णे नमः	२५५. ॐ सिद्धिसाधनाय नमः
२२५. ॐ विश्वात्मने नमः	२५६. ॐ वृषाहिणे नमः
२२६. ॐ सहस्राक्षाय नमः	२५७. ॐ वृषभाय नमः
२२७. ॐ सहस्रपदे नमः	२५८. ॐ विष्णवे नमः
२२८. ॐ आर्वतनाय नमः	२५९. ॐ वृषपर्वणे नमः
२२९. ॐ निवृत्तात्मने नमः	२६०. ॐ वृषोदराय नमः
२३०. ॐ संवृत्ताय नमः	२६१. ॐ वर्धनाय नमः
२३१. ॐ सम्प्रमर्दनाय नमः	२६२. ॐ वर्धमानाय नमः
२३२. ॐ अहःसंवर्तकाय नमः	२६३. ॐ विविक्ताय नमः
२३३. ॐ वहनये नमः	२६४. ॐ श्रुतिसागराय नमः
२३४. ॐ अनिलाय नमः	२६५. ॐ सुभुजाय नमः
२३५. ॐ धरणीधराय नमः	२६६. ॐ दुर्घराय नमः
२३६. ॐ सुप्रसादाय नमः	२६७. ॐ वाग्मिने नमः
२३७. ॐ प्रसन्नात्मने नमः	२६८. ॐ महेद्राय नमः
२३८. ॐ विश्वधृषे नमः	२६९. ॐ वसुदाय नमः
२३९. ॐ विश्वभुजे नमः	२७०. ॐ वसवे नमः
२४०. ॐ विभवे नमः	२७१. ॐ नैकरूपाय नमः
२४१. ॐ सत्कर्त्रे नमः	२७२. ॐ वृहद्रूपाय नमः
२४२. ॐ सत्कृताय नमः	२७३. ॐ शिपिविष्टाय नमः
२४३. ॐ साधवे नमः	२७४. ॐ प्रकाशनाय नमः
२४४. ॐ जहनवे नमः	२७५. ॐ ओजस्तेजोद्विधराय नमः
२४५. ॐ नारायणाय नमः	२७६. ॐ प्रकाशात्मने नमः

२७७. ॐ प्रतापनाय नमः	३०८. ॐ इष्टाय नमः
२७८. ॐ ऋद्धाय नमः	३०९. ॐ अविशिष्टाय नमः
२७९. ॐ स्पष्टाक्षराय नमः	३१०. ॐ शिष्टेष्टाय नमः
२८०. ॐ मन्त्राय नमः	३११. ॐ शिखण्डिने नमः
२८१. ॐ चन्द्रांशवे नमः	३१२. ॐ नहुषाय नमः
२८२. ॐ भास्करध्युतये नमः	३१३. ॐ वृषाय नमः
२८३. ॐ अमृतांशूद्वाय नमः	३१४. ॐ क्रोधघ्ने नमः
२८४. ॐ भानवे नमः	३१५. ॐ क्रोधकृत्कर्त्ते नमः
२८५. ॐ शशबिन्दवे नमः	३१६. ॐ विश्वबाहवे नमः
२८६. ॐ सुरेश्वराय नमः	३१७. ॐ महीधराय नमः
२८७. ॐ औषधाय नमः	३१८. ॐ अच्युताय नमः
२८८. ॐ जगतः सेतवे नमः	३१९. ॐ प्रथिताय नमः
२८९. ॐ सत्यधर्मपराक्रमाय नमः	३२०. ॐ प्राणाय नमः
२९०. ॐ भूतभव्यभवन्नाथाय नमः	३२१. ॐ प्राणदाय नमः
२९१. ॐ पवनाय नमः	३२२. ॐ वासवानुजाय नमः
२९२. ॐ पावनाय नमः	३२३. ॐ अपां निधये नमः
२९३. ॐ अनलाय नमः	३२४. ॐ अधिष्ठानाय नमः
२९४. ॐ कामघ्ने नमः	३२५. ॐ अप्रमत्ताय नमः
२९५. ॐ कामकृते नमः	३२६. ॐ प्रतिष्ठिताय नमः
२९६. ॐ कान्ताय नमः	३२७. ॐ स्कन्दाय नमः
२९७. ॐ कामाय नमः	३२८. ॐ स्कन्दधराय नमः
२९८. ॐ कामप्रदाय नमः	३२९. ॐ धुर्याय नमः
२९९. ॐ प्रभवे नमः	३३०. ॐ वरदाय नमः
३००. ॐ युगादिकृते नमः	३३१. ॐ वायुवाहनाय नमः
३०१. ॐ युगावर्ताय नमः	३३२. ॐ वासुदेवाय नमः
३०२. ॐ नैकमायाय नमः	३३३. ॐ बृहद्भानवे नमः
३०३. ॐ महाशनाय नमः	३३४. ॐ आदिदेवाय नमः
३०४. ॐ अदृश्याय नमः	३३५. ॐ पुरन्दराय नमः
३०५. ॐ व्यक्तरूपाय नमः	३३६. ॐ अशोकाय नमः
३०६. ॐ सहस्रजिते नमः	३३७. ॐ तारणाय नमः
३०७. ॐ अनन्तजिते नमः	३३८. ॐ ताराय नमः

३३१. ॐ शूराय नमः	३७०. ॐ महाभागाय नमः
३४०. ॐ शौरये नमः	३७१. ॐ वेगवते नमः
३४१. ॐ जनेश्वराय नमः	३७२. ॐ अमिताशनाय नमः
३४२. ॐ अनुकूलाय नमः	३७३. ॐ उद्दवाय नमः
३४३. ॐ शतावर्ताय नमः	३७४. ॐ क्षोभणाय नमः
३४४. ॐ पद्मिने नमः	३७५. ॐ देवाय नमः
३४५. ॐ पद्मनिभेक्षणाय नमः	३७६. ॐ श्रीगर्भाय नमः
३४६. ॐ पद्मनाभाय नमः	३७७. ॐ परमेश्वराय नमः
३४७. ॐ अरविन्दाक्षाय नमः	३७८. ॐ करणाय नमः
३४८. ॐ पद्मगर्भाय नमः	३७९. ॐ कारणाय नमः
३४९. ॐ शरीरभृते नमः	३८०. ॐ कर्त्रे नमः
३५०. ॐ महर्द्युये नमः	३८१. ॐ विकर्त्रे नमः
३५१. ॐ क्रद्धाय नमः	३८२. ॐ गहनाय नमः
३५२. ॐ वृद्धात्मने नमः	३८३. ॐ गुहाय नमः
३५३. ॐ महाक्षाय नमः	३८४. ॐ व्यवसायाय नमः
३५४. ॐ गरुडध्वजाय नमः	३८५. ॐ व्यवस्थानाय नमः
३५५. ॐ अतुलाय नमः	३८६. ॐ संस्थानाय नमः
३५६. ॐ शशभाय नमः	३८७. ॐ स्थानदाय नमः
३५७. ॐ श्रीमाय नमः	३८८. ॐ ध्रुवाय नमः
३५८. ॐ समयज्ञाय नमः	३८९. ॐ परद्द्युये नमः
३५९. ॐ हविर्हवे नमः	३९०. ॐ परमस्पष्टाय नमः
३६०. ॐ सर्वलक्षणलक्षण्याय नमः	३९१. ॐ तुष्टाय नमः
३६१. ॐ लक्ष्मीवते नमः	३९२. ॐ पुष्टाय नमः
३६२. ॐ समितिज्जयाय नमः	३९३. ॐ शुभेक्षणाय नमः
३६३. ॐ विक्षराय नमः	३९४. ॐ रामाय नमः
३६४. ॐ रोहिताय नमः	३९५. ॐ विरामाय नमः
३६५. ॐ मार्गाय नमः	३९६. ॐ विरताय नमः
३६६. ॐ हेतवे नमः	३९७. ॐ मार्गाय नमः
३६७. ॐ दामोदराय नमः	३९८. ॐ नेत्राय नमः
३६८. ॐ सहाय नमः	३९९. ॐ नयाय नमः
३६९. ॐ महीधराय नमः	४००. ॐ अनयाय नमः

४०१. ॐ बीराय नमः	४३२. ॐ महाकोशाय नमः
४०२. ॐ शक्तिमतां श्रेष्ठाय नमः	४३३. ॐ महाभोगाय नमः
४०३. ॐ धर्माय नमः	४३४. ॐ महाधनाय नमः
४०४. ॐ धर्मविदुत्तमाय नमः	४३५. ॐ अनिर्विण्णाय नमः
४०५. ॐ वैकुण्ठाय नमः	४३६. ॐ स्थविष्ठाय नमः
४०६. ॐ पुरुषाय नमः	४३७. ॐ अभुवे नमः
४०७. ॐ प्राणाय नमः	४३८. ॐ धर्मयूपाय नमः
४०८. ॐ प्राणदाय नमः	४३९. ॐ महामखाय नमः
४०९. ॐ प्रणवाय नमः	४४०. ॐ नक्षत्रनेमये नमः
४१०. ॐ पृथवे नमः	४४१. ॐ नक्षत्रिणे नमः
४११. ॐ हिरण्यगर्भाय नमः	४४२. ॐ क्षमाय नमः
४१२. ॐ शत्रुघ्नाय नमः	४४३. ॐ क्षामाय नमः
४१३. ॐ व्याप्ताय नमः	४४४. ॐ समीहनाय नमः
४१४. ॐ वायवे नमः	४४५. ॐ यज्ञाय नमः
४१५. ॐ अधोक्षजाय नमः	४४६. ॐ इज्याय नमः
४१६. ॐ ऋतवे नमः	४४७. ॐ महेज्याय नमः
४१७. ॐ सुदर्शनाय नमः	४४८. ॐ क्रतवे नमः
४१८. ॐ कालाय नमः	४४९. ॐ सत्राय नमः
४१९. ॐ परमेष्ठिने नमः	४५०. ॐ सतां गतये नमः
४२०. ॐ परिग्रहाय नमः	४५१. ॐ सर्वदर्शिने नमः
४२१. ॐ उग्राय नमः	४५२. ॐ विमुक्तात्मने नमः
४२२. ॐ संवत्सराय नमः	४५३. ॐ सर्वज्ञाय नमः
४२३. ॐ दक्षाय नमः	४५४. ॐ ज्ञानाय उत्तमाय नमः
४२४. ॐ विश्रामाय नमः	४५५. ॐ सुव्रताय नमः
४२५. ॐ विश्वदक्षिणाय नमः	४५६. ॐ सुमुखाय नमः
४२६. ॐ विस्ताराय नमः	४५७. ॐ सूक्ष्माय नमः
४२७. ॐ स्थावरस्थाणवे नमः	४५८. ॐ सुघोषाय नमः
४२८. ॐ प्रमाणाय नमः	४५९. ॐ सुखदाय नमः
४२९. ॐ बीजायाव्यव्यायाय नमः	४६०. ॐ सुहृदे नमः
४३०. ॐ अर्थाय नमः	४६१. ॐ मनोहराय नमः
४३१. ॐ अनर्थाय नमः	४६२. ॐ जितक्रोधाय नमः

४६३. ॐ वीरबाहवे नमः:	४९४. ॐ उत्तराय नमः:
४६४. ॐ विदारणाय नमः:	४९५. ॐ गोपतये नमः:
४६५. ॐ स्वापनाय नमः:	४९६. ॐ गोष्ठे नमः:
४६६. ॐ स्ववशाय नमः:	४९७. ॐ ज्ञानगम्याय नमः:
४६७. ॐ व्यापिने नमः:	४९८. ॐ पुरातनाय नमः:
४६८. ॐ नैकात्मने नमः:	४९९. ॐ शरीरभूतभृते नमः:
४६९. ॐ नैककर्मकृते नमः:	५००. ॐ भोक्त्रे नमः:
४७०. ॐ वत्सराय नमः:	५०१. ॐ कपीन्द्राय नमः:
४७१. ॐ वत्सलाय नमः:	५०२. ॐ भूरिदक्षिणाय नमः:
४७२. ॐ वत्सिने नमः:	५०३. ॐ सोमपाय नमः:
४७३. ॐ रत्नगर्भाय नमः:	५०४. ॐ अमृतपाय नमः:
४७४. ॐ धनेश्वराय नमः:	५०५. ॐ सोमाय नमः:
४७५. ॐ धर्मगुप्ते नमः:	५०६. ॐ पुरुजिते नमः:
४७६. ॐ धर्मकृते नमः:	५०७. ॐ पुरुसत्तमाय नमः:
४७७. ॐ धर्मिणे नमः:	५०८. ॐ विनयाय नमः:
४७८. ॐ सते नमः:	५०९. ॐ जयाय नमः:
४७९. ॐ असते नमः:	५१०. ॐ सत्यसन्धाय नमः:
४८०. ॐ क्षराय नमः:	५११. ॐ दाशार्हाय नमः:
४८१. ॐ अक्षराय नमः:	५१२. ॐ सात्वतां पतये नमः:
४८२. ॐ अविज्ञात्रे नमः:	५१३. ॐ जीवाय नमः:
४८३. ॐ सहस्रांशवे नमः:	५१४. ॐ विनयितासाक्षिणे नमः:
४८४. ॐ विधात्रे नमः:	५१५. ॐ मुकुन्दाय नमः:
४८५. ॐ कृतलक्षणाय नमः:	५१६. ॐ अमितविक्रमाय नमः:
४८६. ॐ गभस्तिनेमये नमः:	५१७. ॐ अम्भोनिधये नमः:
४८७. ॐ सत्त्वस्थाय नमः:	५१८. ॐ अनन्तात्मने नमः:
४८८. ॐ सिंहाय नमः:	५१९. ॐ महोदधिशयाय नमः:
४८९. ॐ भूतमहेश्वराय नमः:	५२०. ॐ अन्तकाय नमः:
४९०. ॐ आदिदेवाय नमः:	५२१. ॐ अजाय नमः:
४९१. ॐ महादेवाय नमः:	५२२. ॐ महार्हाय नमः:
४९२. ॐ देवेशाय नमः:	५२३. ॐ स्वाभाव्याय नमः:
४९३. ॐ देवभृदगुरवे नमः:	५२४. ॐ जितामित्राय नमः:

५२५. ॐ प्रमोदनाय नमः	५५६. ॐ पुष्कराक्षाय नमः
५२६. ॐ आनन्दाय नमः	५५७. ॐ महाप्रभनसे नमः
५२७. ॐ नन्दनाय नमः	५५८. ॐ भगवते नमः
५२८. ॐ नन्दाय नमः	५५९. ॐ भगव्ये नमः
५२९. ॐ सत्यधर्माय नमः	५६०. ॐ आनन्दिने नमः
५३०. ॐ त्रिविक्रमाय नमः	५६१. ॐ वनमालिने नमः
५३१. ॐ महर्षये कपिलाचार्याय नमः	५६२. ॐ हलायुधाय नमः
५३२. ॐ कृतज्ञाय नमः	५६३. ॐ आदित्याय नमः
५३३. ॐ मेदिनीपतये नमः	५६४. ॐ ज्योतिरादित्याय नमः
५३४. ॐ त्रिपदाय नमः	५६५. ॐ सहिष्णुवे नमः
५३५. ॐ त्रिदशाध्यक्षाय नमः	५६६. ॐ गतिसत्तमाय नमः
५३६. ॐ महाशृङ्खाय नमः	५६७. ॐ सुधन्वने नमः
५३७. ॐ कृतान्तकृते नमः	५६८. ॐ खण्डपरश्वे नमः
५३८. ॐ महावराहाय नमः	५६९. ॐ दारुणाय नमः
५३९. ॐ गोविन्दाय नमः	५७०. ॐ द्रविणप्रदाय नमः
५४०. ॐ सुषेणाय नमः	५७१. ॐ दिवःस्पृशे नमः
५४१. ॐ कनकाङ्गदिने नमः	५७२. ॐ सर्वदुर्गव्यासाय नमः
५४२. ॐ गुहाय नमः	५७३. ॐ वाचस्पतये अथेनिजाय नमः
५४३. ॐ गर्भीराय नमः	५७४. ॐ त्रिसाम्ने नमः
५४४. ॐ गहनाय नमः	५७५. ॐ सामग्राय नमः
५४५. ॐ गुप्ताय नमः	५७६. ॐ साम्ने नमः
५४६. ॐ चक्रगदाधराय नमः	५७७. ॐ निर्बाणाय नमः
५४७. ॐ वेधसे नमः	५७८. ॐ भेषजाय नमः
५४८. ॐ स्वाङ्गाय नमः	५७९. ॐ भिषजे नमः
५४९. ॐ अजिताय नमः	५८०. ॐ सन्न्यासकृते नमः
५५०. ॐ कृष्णाय नमः	५८१. ॐ शमाय नमः
५५१. ॐ दृढाय नमः	५८२. ॐ शान्ताय नमः
५५२. ॐ सङ्कषिणायाच्युताय नमः	५८३. ॐ निष्ठायै नमः
५५३. ॐ वरुणाय नमः	५८४. ॐ शान्त्यै नमः
५५४. ॐ वारुणाय नमः	५८५. ॐ परायणाय नमः
५५५. ॐ वृक्षाय नमः	५८६. ॐ शुभाङ्गाय नमः

५८७. ॐ शान्तिदाय नमः	६१८. ॐ नन्दिने नमः
५८८. ॐ स्पष्टे नमः	६१९. ॐ ज्योतिर्गणेश्वराय नमः
५८९. ॐ कुमुदाय नमः	६२०. ॐ विजितात्मने नमः
५९०. ॐ कुवलेशायाय नमः	६२१. ॐ अविधेयात्मने नमः
५९१. ॐ गोहिताय नमः	६२२. ॐ सत्कीर्तये नमः
५९२. ॐ गोपतये नमः	६२३. ॐ छिन्नसंशयाय नमः
५९३. ॐ गोत्रे नमः	६२४. ॐ उदीर्णाय नमः
५९४. ॐ वृषभाक्षाय नमः	६२५. ॐ सर्वतश्चक्षुषे नमः
५९५. ॐ वृषप्रियाय नमः	६२६. ॐ अनीशाय नमः
५९६. ॐ अनिवर्तिने नमः	६२७. ॐ शाश्वतस्थिराय नमः
५९७. ॐ निवृत्तात्मने नमः	६२८. ॐ भूशयाय नमः
५९८. ॐ संक्षेप्ये नमः	६२९. ॐ भूषणाय नमः
५९९. ॐ क्षेमकृते नमः	६३०. ॐ भूतये नमः
६००. ॐ शिवाय नमः	६३१. ॐ विशोकाय नमः
६०१. ॐ श्रीवत्सवक्षसे नमः	६३२. ॐ शोकनाशनाय नमः
६०२. ॐ श्रीवासाय नमः	६३३. ॐ अर्चिष्पते नमः
६०३. ॐ श्रीपतये नमः	६३४. ॐ अर्चिताय नमः
६०४. ॐ श्रीमतां वराय नमः	६३५. ॐ कुम्भाय नमः
६०५. ॐ श्रीदाय नमः	६३६. ॐ विशुद्धात्मने नमः
६०६. ॐ श्रीशाय नमः	६३७. ॐ विशोधनाय नमः
६०७. ॐ श्रीनिवासाय नमः	६३८. ॐ अनिरुद्धाय नमः
६०८. ॐ श्रीनिधये नमः	६३९. ॐ अप्रतिरथाय नमः
६०९. ॐ श्रीविभावनाय नमः	६४०. ॐ प्रद्युम्नाय नमः
६१०. ॐ श्रीधराय नमः	६४१. ॐ अमितविक्रमाय नमः
६११. ॐ श्रीकराय नमः	६४२. ॐ कालनेमिनिघ्ने नमः
६१२. ॐ श्रेयसे नमः	६४३. ॐ वीराय नमः
६१३. ॐ श्रीमते नमः	६४४. ॐ शौरये नमः
६१४. ॐ लोकत्रयाश्रयाय नमः	६४५. ॐ शूरजनेश्वराय नमः
६१५. ॐ स्वक्षाय नमः	६४६. ॐ त्रिलोकात्मने नमः
६१६. ॐ स्वङ्गाय नमः	६४७. ॐ त्रिलोकेशाय नमः
६१७. ॐ शतानन्दाय नमः	६४८. ॐ केशवाय नमः

६४१. ॐ केशिघ्ने नमः	६८०. ॐ स्तवप्रियाय नमः
६४०. ॐ हरये नमः	६८१. ॐ स्तोत्राय नमः
६४१. ॐ कामदेवाय नमः	६८२. ॐ स्तुतये नमः
६४२. ॐ कामपालाय नमः	६८३. ॐ स्तोत्रे नमः
६४३. ॐ कामिने नमः	६८४. ॐ रणप्रियाय नमः
६४४. ॐ कान्ताय नमः	६८५. ॐ पूर्णाय नमः
६४५. ॐ कृतागमाय नमः	६८६. ॐ पूर्यित्रे नमः
६४६. ॐ अनिर्देश्यवपुषे नमः	६८७. ॐ पुण्याय नमः
६४७. ॐ विष्णवे नमः	६८८. ॐ पुण्यकीर्तये नमः
६४८. ॐ वीराय नमः	६८९. ॐ अनामयाय नमः
६४९. ॐ अनन्ताय नमः	६९०. ॐ मनोजवाय नमः
६५०. ॐ धनञ्जयाय नमः	६९१. ॐ तीर्थकराय नमः
६५१. ॐ ब्रह्मण्याय नमः	६९२. ॐ वसुरेतसे नमः
६५२. ॐ ब्रह्मकृते नमः	६९३. ॐ वसुप्रदाय नमः
६५३. ॐ ब्रह्मणे नमः	६९४. ॐ वसुप्रदाय नमः
६५४. ॐ ब्रह्मणे नमः	६९५. ॐ वासुदेवाय नमः
६५५. ॐ ब्रह्मविवर्धनाय नमः	६९६. ॐ वसवे नमः
६५६. ॐ ब्रह्मविदे नमः	६९७. ॐ वसुमनसे नमः
६५७. ॐ ब्राह्मणाय नमः	६९८. ॐ हविषे नमः
६५८. ॐ ब्रह्मणे नमः	६९९. ॐ सदगतये नमः
६५९. ॐ ब्रह्मज्ञाय नमः	७००. ॐ सत्कृतये नमः
६६०. ॐ ब्राह्मणप्रियाय नमः	७०१. ॐ सत्तायै नमः
६६१. ॐ महाक्रमाय नमः	७०२. ॐ सदभूतये नमः
६६२. ॐ महाकर्मणे नमः	७०३. ॐ सत्परायणाय नमः
६६३. ॐ महातेजसे नमः	७०४. ॐ शूसेनाय नमः
६६४. ॐ महोरगाय नमः	७०५. ॐ यदुश्रेष्ठाय नमः
६६५. ॐ महाक्रतवे नमः	७०६. ॐ सन्निवासाय नमः
६६६. ॐ महायज्वने नमः	७०७. ॐ सुयामुनाय नमः
६६७. ॐ महायज्ञाय नमः	७०८. ॐ भूतावासाय नमः
६६८. ॐ महाहविषे नमः	७०९. ॐ वासुदेवाय नमः
६६९. ॐ स्तव्याय नमः	७१०. ॐ सर्वासुनिलवाय नमः

७११. ॐ अनलाय नमः:	७४२. ॐ विषमाय नमः:
७१२. ॐ दर्पणे नमः:	७४३. ॐ शून्याय नमः:
७१३. ॐ दर्पदाय नमः:	७४४. ॐ घृताशिषे नमः:
७१४. ॐ दृप्ताय नमः:	७४५. ॐ अचलाय नमः:
७१५. ॐ दुर्धाराय नमः:	७४६. ॐ चलाय नमः:
७१६. ॐ अपराजिताय नमः:	७४७. ॐ अमानिने नमः:
७१७. ॐ विश्वमूर्तये नमः:	७४८. ॐ मानदाय नमः:
७१८. ॐ महामूर्तये नमः:	७४९. ॐ मान्याय नमः:
७१९. ॐ दीप्तमूर्तये नमः:	७५०. ॐ लोकस्वामिने नमः:
७२०. ॐ अमूर्तिपते नमः:	७५१. ॐ त्रिलोकधृषे नमः:
७२१. ॐ अनेकमूर्तये नमः:	७५२. ॐ सुमेधसे नमः:
७२२. ॐ अव्यक्ताय नमः:	७५३. ॐ मेधजाय नमः:
७२३. ॐ शतमूर्तये नमः:	७५४. ॐ धन्याय नमः:
७२४. ॐ शताननाय नमः:	७५५. ॐ सत्यमेधसे नमः:
७२५. ॐ एकस्मै नमः:	७५६. ॐ धराधराय नमः:
७२६. ॐ नैकस्मै नमः:	७५७. ॐ तेजोवृष्टाय नमः:
७२७. ॐ सवाय नमः:	७५८. ॐ ह्रुतिधराय नमः:
७२८. ॐ काय नमः:	७५९. ॐ सर्वशस्त्रभूतां वाय नमः:
७२९. ॐ कस्मै नमः:	७६०. ॐ प्रग्रहाय नमः:
७३०. ॐ यस्मै नमः:	७६१. ॐ निग्रहाय नमः:
७३१. ॐ तस्मै नमः:	७६२. ॐ व्यग्राय नमः:
७३२. ॐ पदाय अनुज्ञामाय नमः:	७६३. ॐ नैकशृङ्खाय नमः:
७३३. ॐ लोकबन्धवे नमः:	७६४. ॐ गदाग्रजाय नमः:
७३४. ॐ लोकनाथाय नमः:	७६५. ॐ चतुर्मूर्तये नमः:
७३५. ॐ माधवाय नमः:	७६६. ॐ चतुर्बाहवे नमः:
७३६. ॐ भक्तवत्सलाय नमः:	७६७. ॐ चतुर्व्यूहाय नमः:
७३७. ॐ सुवर्णवर्णाय नमः:	७६८. ॐ चतुर्गतये नमः:
७३८. ॐ हेमाङ्गाय नमः:	७६९. ॐ चतुरात्मने नमः:
७३९. ॐ वराङ्गाय नमः:	७७०. ॐ चतुर्भावाय नमः:
७४०. ॐ चन्दनाङ्गदिने नमः:	७७१. ॐ चतुर्वेदविदे नमः:
७४१. ॐ वीरघ्ने नमः:	७७२. ॐ एकपदे नमः:

७७३. ॐ समावर्ताय नमः	८०४. ॐ महागत्ताय नमः
७७४. ॐ अनिवृत्तात्मने नमः	८०५. ॐ महाभूताय नमः
७७५. ॐ दुर्जयाय नमः	८०६. ॐ महानिधये नमः
७७६. ॐ दुरतिक्रमाय नमः	८०७. ॐ कुमुदाय नमः
७७७. ॐ दुर्लभाय नमः	८०८. ॐ कुन्दराय नमः
७७८. ॐ दुर्गमाय नमः	८०९. ॐ कुन्दाय नमः
७७९. ॐ दुर्गाय नमः	८१०. ॐ पर्जन्याय नमः
७८०. ॐ दुरावासाय नमः	८११. ॐ पावनाय नमः
७८१. ॐ दुरारिघे नमः	८१२. ॐ अनिलाय नमः
७८२. ॐ शुभाङ्गाय नमः	८१३. ॐ अमृताशाय नमः
७८३. ॐ लोकसारङ्गाय नमः	८१४. ॐ अमृतवपुषे नमः
७८४. ॐ सुतनवे नमः	८१५. ॐ सर्वज्ञाय नमः
७८५. ॐ तनुवर्धनाय नमः	८१६. ॐ सर्वतोमुखाय नमः
७८६. ॐ इन्द्रकर्मणे नमः	८१७. ॐ सुलभाय नमः
७८७. ॐ महाकर्मणे नमः	८१८. ॐ सुखताय नमः
७८८. ॐ कृतकर्मणे नमः	८१९. ॐ सिद्धाय नमः
७८९. ॐ कृतागमाय नमः	८२०. ॐ शत्रुजिते नमः
७९०. ॐ उद्धवाय नमः	८२१. ॐ शत्रुतापनाय नमः
७९१. ॐ सुन्दराय नमः	८२२. ॐ न्यग्रोधाय नमः
७९२. ॐ सुन्दाय नमः	८२३. ॐ उदुम्बराय नमः
७९३. ॐ रत्नाभाय नमः	८२४. ॐ अश्वतथाय नमः
७९४. ॐ सुलोचनाय नमः	८२५. ॐ चाणूरान्ध्रनिष्ठूदनाय नमः
७९५. ॐ अकाय नमः	८२६. ॐ सहस्रार्चिषे नमः
७९६. ॐ वाजसनाय नमः	८२७. ॐ सप्तजिह्वाय नमः
७९७. ॐ शृङ्गिणे नमः	८२८. ॐ सप्तैर्धसे नमः
७९८. ॐ जयन्ताय नमः	८२९. ॐ सप्तवाहनाय नमः
७९९. ॐ सर्वविजयिने नमः	८३०. ॐ अमूर्तये नमः
८००. ॐ सुवर्णविन्दवे नमः	८३१. ॐ अनधाय नमः
८०१. ॐ अक्षोभ्याय नमः	८३२. ॐ अचिन्त्याय नमः
८०२. ॐ सर्ववागीश्वरेश्वराय नमः	८३३. ॐ भयकृते नमः
८०३. ॐ महाहादाय नमः	८३४. ॐ भयनाशनाय नमः

८३५. ॐ अणवे नमः	८६६. ॐ अयमाय नमः
८३६. ॐ वृहते नमः	८६७. ॐ सत्त्ववते नमः
८३७. ॐ कृशाय नमः	८६८. ॐ सात्त्विकाय नमः
८३८. ॐ स्थूलाय नमः	८६९. ॐ सत्याय नमः
८३९. ॐ गुणभृते नमः	८७०. ॐ सत्यधर्मपरायणाय नमः
८४०. ॐ निर्गुणाय नमः	८७१. ॐ अभिप्रायाय नमः
८४१. ॐ महते नमः	८७२. ॐ प्रियाहर्षाय नमः
८४२. ॐ अधृताय नमः	८७३. ॐ अर्हाय नमः
८४३. ॐ स्वधृताय नमः	८७४. ॐ प्रियकृते नमः
८४४. ॐ स्वास्त्राय नमः	८७५. ॐ प्रीतिवर्धनाय नमः
८४५. ॐ प्राग्वंशाय नमः	८७६. ॐ विहायसगतये नमः
८४६. ॐ वंशवर्धनाय नमः	८७७. ॐ ज्योतिषे नमः
८४७. ॐ धरभृते नमः	८७८. ॐ सुरुचये नमः
८४८. ॐ कथिताय नमः	८७९. ॐ हुतभुजे नमः
८४९. ॐ योगिने नमः	८८०. ॐ विभवे नमः
८५०. ॐ योगीशाय नमः	८८१. ॐ रवये नमः
८५१. ॐ सर्वकामदाय नमः	८८२. ॐ विरोचनाय नमः
८५२. ॐ आश्रमाय नमः	८८३. ॐ सूर्याय नमः
८५३. ॐ श्रमणाय नमः	८८४. ॐ सवित्रे नमः
८५४. ॐ क्षामाय नमः	८८५. ॐ रविलोचनाय नमः
८५५. ॐ सुर्पणाय नमः	८८६. ॐ अनन्ताय नमः
८५६. ॐ वायुवाहनाय नमः	८८७. ॐ हुतभुजे नमः
८५७. ॐ धनुर्धराय नमः	८८८. ॐ भोक्त्रे नमः
८५८. ॐ धनुर्वेदाय नमः	८८९. ॐ सुखदाय नमः
८५९. ॐ दण्डाय नमः	८९०. ॐ नैकजाय नमः
८६०. ॐ दमयित्रे नमः	८९१. ॐ अग्रजाय नमः
८६१. ॐ दमाय नमः	८९२. ॐ अनिर्विणाय नमः
८६२. ॐ अपराजिताय नमः	८९३. ॐ सदामर्षिणे नमः
८६३. ॐ सर्वसहाय नमः	८९४. ॐ लोकाधिष्ठानाय नमः
८६४. ॐ नियन्त्रे नमः	८९५. ॐ अद्भुताय नमः
८६५. ॐ अनियमाय नमः	८९६. ॐ सनाते नमः

१९७. ॐ सनातनतमाय नमः	१२८. ॐ रक्षणाय नमः
१९८. ॐ कपिलाय नमः	१२९. ॐ सद्भ्यो नमः
१९९. ॐ कपये नमः	१३०. ॐ जीवनाय नमः
२००. ॐ अप्यथाय नमः	१३१. ॐ पर्यवस्थिताय नमः
२०१. ॐ स्वस्तिदाय नमः	१३२. ॐ अनन्तरूपाय नमः
२०२. ॐ स्वस्तिकृते नमः	१३३. ॐ अनन्तश्रिये नमः
२०३. ॐ स्वस्तये नमः	१३४. ॐ जितमन्यवे नमः
२०४. ॐ स्वस्तिभुजे नमः	१३५. ॐ भयापहाय नमः
२०५. ॐ स्वस्तिदक्षिणाय नमः	१३६. ॐ चतुरस्त्राय नमः
२०६. ॐ अरौद्राय नमः	१३७. ॐ गभीरात्मने नमः
२०७. ॐ कुण्डलिने नमः	१३८. ॐ विदिशाय नमः
२०८. ॐ चक्रिणे नमः	१३९. ॐ व्यादिशाय नमः
२०९. ॐ विक्रमिणे नमः	१४०. ॐ दिशाय नमः
२१०. ॐ ऊर्जितशासनाय नमः	१४१. ॐ अनादये नमः
२११. ॐ शब्दातिगाय नमः	१४२. ॐ भूर्भुवाय नमः
२१२. ॐ शब्दसहाय नमः	१४३. ॐ लक्ष्म्ये नमः
२१३. ॐ शिशिराय नमः	१४४. ॐ सुवीराय नमः
२१४. ॐ शर्वरीकराय नमः	१४५. ॐ रुचिराङ्गदाय नमः
२१५. ॐ अक्षूराय नमः	१४६. ॐ जननाय नमः
२१६. ॐ पेशलाय नमः	१४७. ॐ जनजन्मादये नमः
२१७. ॐ दक्षाय नमः	१४८. ॐ भीमाय नमः
२१८. ॐ दक्षिणाय नमः	१४९. ॐ भीमपराक्रमाय नमः
२१९. ॐ क्षमिणां वराय नमः	१५०. ॐ आधारनिलयाय नमः
२२०. ॐ विद्वत्तमाय नमः	१५१. ॐ अधात्रे नमः
२२१. ॐ वीतभयाय नमः	१५२. ॐ पुष्पहासाय नमः
२२२. ॐ पुण्यश्रवणकीर्तनाय नमः	१५३. ॐ प्रजागराय नमः
२२३. ॐ उत्तारणाय नमः	१५४. ॐ ऊर्ध्वगाय नमः
२२४. ॐ दुष्कृतिघ्ने नमः	१५५. ॐ सत्पथाचाराय नमः
२२५. ॐ पुण्याय नमः	१५६. ॐ प्राणदाय नमः
२२६. ॐ दुःस्वप्ननाशनाय नमः	१५७. ॐ प्रणवाय नमः
२२७. ॐ वीरघ्ने नमः	१५८. ॐ पणाय नमः

१५१. ॐ प्रमाणाय नमः	१८०. ॐ यज्ञसाधनाय नमः
१५०. ॐ प्राणनिलयाय नमः	१८१. ॐ यज्ञान्तकृते नमः
१५१. ॐ प्राणभृते नमः	१८२. ॐ यज्ञगुह्याय नमः
१५२. ॐ प्राणजीवनाय नमः	१८३. ॐ अन्नाय नमः
१५३. ॐ तत्त्वाय नमः	१८४. ॐ अन्नादाय नमः
१५४. ॐ तत्त्वविदे नमः	१८५. ॐ आत्मयोनये नमः
१५५. ॐ एकात्मने नमः	१८६. ॐ स्वयंजाताय नमः
१५६. ॐ जन्ममृत्युजरातिगाय नमः	१८७. ॐ वैखानायसे नमः
१५७. ॐ भूर्भुवःस्वस्तरवे नमः	१८८. ॐ सामगायनाय नमः
१५८. ॐ ताराय नमः	१८९. ॐ देवकीनन्दनाय नमः
१५९. ॐ सवित्रे नमः	१९०. ॐ सष्टु नमः
१६०. ॐ प्रपितामहाय नमः	१९१. ॐ क्षितीशाय नमः
१६१. ॐ यज्ञाय नमः	१९२. ॐ पापनाशनाय नमः
१६२. ॐ यज्ञपतये नमः	१९३. ॐ शङ्खभृते नमः
१६३. ॐ यज्ञवने नमः	१९४. ॐ नन्दकिने नमः
१६४. ॐ यज्ञाङ्गाय नमः	१९५. ॐ चक्रिणे नमः
१६५. ॐ यज्ञवाहनाय नमः	१९६. ॐ शार्ङ्गधन्वने नमः
१६६. ॐ यज्ञभृते नमः	१९७. ॐ गदाधराय नमः
१६७. ॐ यज्ञकृते नमः	१९८. ॐ रथाङ्गपाणये नमः
१६८. ॐ यज्ञिने नमः	१९९. ॐ अक्षोभ्याय नमः
१६९. ॐ यज्ञभुजे नमः	२०००. ॐ सर्वप्रहरणायुधाय नमः

॥ इति श्रीविष्णुसहस्रनामावलिः समाप्ता ॥

॥ श्रीहरि ॥

ॐ

श्रीपरमात्मने नमः

अथ श्रीविष्णुसहस्रनामस्तोत्रम्

यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ।
विमुच्यते नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥

ज्यांच्या केवळ स्मरणाने मनुष्य जन्ममृत्युरूपी संसारबन्धातून मुक्त होतो व ज्यांच्यापासून सर्व चराचर उत्पन्न झाले, त्या भगवान् श्रीविष्णुना नमस्कार असो.

नमः समस्तभूतानामादिभूताय भूभूते ।
अनेकरूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥

सर्व चराचराच्या आधीपासूनच अस्तित्वात असलेल्या, पृथ्वीला धारण करणाऱ्या, अनेक रूपे-आकार घेणाऱ्या आणि सर्वसमर्थ अशा भगवान् विष्णुना नमस्कार असो.

वैशाप्यायन उवाच

श्रुत्वा धर्मानशेषेण पावनानि च सर्वशः ।

युधिष्ठिरः शान्तनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥१॥

वैशाप्यायन म्हणाले- राजा युधिष्ठिराने संपूर्ण धर्म व पापाचा नाश करणाऱ्या गोष्टी ऐकल्यावर शंतनुपुत्र भीष्मांना पुन्हा विचारले. (१)

युधिष्ठिर उवाच

किमेकं दैवतं लोके किं वाप्येकं परायणम् ।

स्तुवन्तः कं कर्मचन्तः प्राप्नुयुर्मानवाः शुभम् ॥२॥

युधिष्ठिर म्हणाला - ह्या जगामध्ये एकच देव कोण आहे ? तसेच एकच परम आश्रय कोण आहे ? अशा कोणत्या देवाची स्तुती केल्याने तसेच पूजा केल्याने माणसे स्वतःचे कल्याण करून घेऊ शकतात. (२)